

OOSTVLAAMSCHE

Z A N N T E N

Algemeen Tweemaandelijks Tijdschrift
voor Volkskunde

Orgaan van de Koninklijke Bond
der Oostvlaamse Volkskundigen
en van de Dienst voor
Volkskundige Enquêtes in Vlaanderen

44' Jaargang
Nr. 2 - 1969
maart - april

DRUK. V/H AD. HOSTE. N. V.
GENT

UITGAVEN VAN DE BOND

Verkrijgbaar op het sekretariaat, Oscar de Gruyterstraat 36 Gent en op de bibliotheek : Kraanlei 41, Gent.

1. Oostvlaamsche Zanten, nog voorradig tot zolang de voorraad strekt : 15e, 19e jg., 21e tot en met 31e jg., 33e tot en met 39e jg. tegen 150 F per jaargang. Van de jgg. 1-19 zijn nog enkele losse nummers beschikbaar tegen 50 F per nummer; van de latere jgg. tegen 35 F per nummer. Jaarboek 1945 (jg. 20) van de Bond der Oostvlaamsche Folkloristen : 150 F (leden 100 F). Inhoudstafel op Oostvlaamsche Zanten (Jg. 1 - Jg. XXV), door F. VAN ES : 50 F (leden 30 F). Idem II (Jg. XXVI - Jg. XXXV), door F. VAN ES : 40 F (leden 25 F).
2. Geïllustreerd Feestnummer (lustrumnr.) Prijs : 25 F (leden 15 F).
3. Survivances du Passé, door A. MARINUS (8 p.). Prijs : 12 F (leden 8 F).
4. Zur Entwicklungsgeschichte des Bauernhauses mit durchgezapften Ankerbalken, door J. SCHEPERS (10 p.). Prijs : 15 F (leden 10 F)
5. Bijdrage tot de volkskunde van Moerzeke, door J LAUREYS (50 p.). Prijs : 50 F (leden 32 F).
6. 2e Lustrumnummer 1930-1935. Prijs : 40 F (leden 24 F).
7. Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten, (over het teerlingspel) door Emile ANDELHOF. Prijs : 25 F (leden 15 F).
8. Waasch Sagenboek, door F. VAN ES. Prijs : 100 F (leden 60 F).
9. Het Curieus en Vermakelijk Namenboek, door Em. ANDELHOF. Prijs : 25 F (leden 15 F).
10. Folklore en Onderwijs, door L. HOSTE. Prijs : 12 F (leden 8 F).
11. August Hendrickx, Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken, door Fr DE COSTER. Prijs : 25 F (leden 15 F).
12. Pastoor Constant Duvillers, Folklorist en folkloristische Figuur, door F. VAN ES. Prijs : 25 F (leden 15 F).
13. De Wetterse Reuzen, door Lic. M. DAEM. Prijs : 25 F (leden 15 F).
14. Sagen uit Noord-Oost-Vlaanderen, door Dr. G. DE MEYER. Prijs : 25 F (leden 15 F)
15. Een Teerlingspel in Gent, door Lod. LIEVEVROUW-COOPMAN. Prijs : 25 F (leden 15 F).
16. Spelen mijner Jeugd, door L. LIEVEVROUW. Prijs : 60 F (leden 35 F).
17. De levende Folklore van het Gewest Balegem, door M. BROECKHOVE. Prijs : 65 F (leden 40 F).
18. Weerkundige Volkskalender voor het Vlaamse Land, door M. BROECKHOVE. Prijs : 230 F.
19. Doods-, Begravenis- en Rouwgebruiken in het Arrondissement Dendermonde, door J. PIETERS. Prijs : 90 F (leden 55 F).
20. Het Volksleven te Wieze. 1900-1950, door J. VAN HAVER. Prijs 100 F (leden 60 F).
21. Het Hospies der Kinderen Alijn of Alynsgodshuis te Gent, door E. LUYKX-FONCKE (met talrijke ill.). Prijs 40 F (leden 25 F).
22. De Rivaliteit tussen Aalst en Dendermonde, door H. VAN HESE. Prijs 125 F (leden 80 F).
23. De folklore van de Hop in Vlaams-België, vroeger en nu, door Cl. VANHOUCKE, Prijs : 100 F (leden 100 F).
24. Vrolijke Doodsbrieven vol humor en gal, door R. VAN DER LINDEN en G. SIMONS (avec un résumé en français) 42 blz. Prijs : 55 F (leden 35 F).
25. Duiventorens in Oost-Vlaanderen, door O.S. DEPRAET. 1966, 58 blz. (rijk geïllustreerd). Prijs : 65 F (leden 40 F).
26. Het Sterrelied in het Gebied van Dender en Schelde, door J. DE VUYST. 1968, 175 blz., 189 liederen en 50 mel., (mit einer deutschen Zusammenfassung). Prijs : 275 F (leden 190 F).
27. Ernest Van den Driessche. Schilder van ons Volksleven, door R. VAN DER LINDEN, 1968, 32 blz. (op kunstdrukpapier), avec un résumé en français. 2e druk, Prijs : 70 F (leden 50 F).
28. Catalogus Tentoonst. 125 jaar Gentse Feesten, juli-augustus 1968, 44 blz. Prijs: 50 F.
29. Kindergezang uit Zwijnaarde. Dr. L. GELBER. Prijs: 40 F leden (60 F niet-leden).
30. Jan de Lichte. Gerard SIMONS. 32 blz. Prijs : 35 F leden (50 F niet-leden).

Elk bedrag vooraf storten op postrekening nr. 969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent Voor het buitenland + 10 F portiekosten.

UITVERKOCHT zijn thans : Herdenkingsalbum Alf. de Cock — Het Stroodekkersbedrijf door Cl. Trefois — Lodewijk De Vriese Bibliografische studie — De Plattegrondsvormen van z.g. « Frankische Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land, door Cl. Trefois — De Draak van het Belfort van Gent in de Folklore, door Cl. Trefois — De Tinnepotgieterij te Gent door J. Boes — Galerij van Gentsche Typen door E. Andelhof —

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

ALGEMEEN TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSKUNDE
 ORGAAN VAN DE KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE
 VOLKSKUNDIGEN EN VAN ZIJN DIENST VOOR
 VOLKSKUNDIGE ENQUETES IN VLAANDEREN

Redaktie : Lic. Renaat van der Linden, Godveerdegemstraat 15, Zottegem
 Redactieleden : Lic. Marcel Daem, Dr. René Haeseryn, Maurits Broeckhove.
 Ruil en Recensiedienst : Dr. Haeseryn, Bibliotheek, Kraanlei 41, Gent.

Alle stortingen op postrekening nr. 969.46, Bond Oostvlaamse Volkskundigen, Gent.

INHOUD

- Lic. M. DAEM : Groei, bloei en snoei van de Oostvlaamse reuzen in 1968 46
 Aalst, Deinze, Gent, Heurne & Welden, Leupegem, Lochristi, Mariakerke,
 Merelbeke, Michelbeke, Schellebelle, Serskamp, St.-Amandsberg, Zelzate
- Lic. L. CUMPS : Tempeliers. Veel sage, weinig realia 73
- PERSONALIA
- M. VAN WESEMAEL : In memoriam Raoul Depoorter 81
- BOEKBESPREKING
- R. van der Linden : Alfons de Cock, grondlegger van de volkskunde in Vlaanderen,
 1850-1921. M. Broeckhove 82
- H. Grün : Volkskunde der heimatvertriebenen Deutschen im Raum von Linz.
 Veröffentlichungen der Oesterreichischen Museums für Volkskunde. Renaat
 van der Linden 83

Oostvlaamse Zanten wordt uitgegeven met steun van v.z.w.
 Noordstarfonds, Gent.

GROEI, BLOEI EN SNOEI VAN DE OOSTVLAAMSE REUZEN IN 1968

Verleden jaar zijn we gestart met een algemeen overzicht over de groei en bloei van de Oostvlaamse reuzen in 1967⁽¹⁾. Het algemeen artikel vervangt de afzonderlijke bijdragen, die vroeger regelmatig verschenen in onze rubriek « zoeken en zanten ». De ervaring leerde ons, dat een jaaroverzicht een ruimere waaier biedt om de geschiedenis van onze reuzen te plaatsen in het raam van de werkende en feestvierende volksgemeenschap. Verleden jaar spraken we van een echt reuzenjaar. Het jaar 1968 was even vruchtbaar; we vonden een rijke verscheidenheid van manifestaties, die het bewijs leveren dat onze reuzen nog niets hebben ingeboet aan betekenis voor het moderne volksleven.

AALST

In onze vorige bijdrage schetsten we het ontstaan van de reus Vosse Kilo. Hij verbeeldt het volkstype Frans Breckpot uit Aalst. Hij is de nationale kampioen bloedgever. Meer dan duizend maal werd op hem een beroep gedaan; in totaal vertegenwoordigen al deze transfusies ruim 570 liter bloed.

Zo een reuzenfiguur in de letterlijke en figuurlijke betekenis van het woord brengen we in 1968 nogmaals voor het voetlicht. Een van zijn vele sympatisanten⁽²⁾ schonk een mooie foto waarop Vosse Kilo staat afgebeeld als reus van de Aalsterse karnavalgroep, De Lachers.

Reus Vosse Kilo 1967
(Bloedgever Frans Breckpot).

DEINZE

Tijdens de feestelijkheden die gepaard gingen met de jaarbeurs der Leiestraat te Deinze, ingericht door het Christen Middenstandsverbond in augustus 1953, deden reus Arend Drubbele en reuzin Machteld Donza hun blijde intrede. Als

(1) O V Z XXXXIII (1968) 50-66.

(2) De Hr. Pierre De Decker uit Aalst bezorgde ons de foto, waarvoor onze dank.

waardige burgers van de Leiestad ontvingen ze uit handen van de burgerlijke overheid hun reuzenidentiteitskaart.

In het volksleven vertegenwoordigen zij de historische reuzen die deel namen aan de Slag der gulden Sporen. De reuzenfamilie stapte triomfantelijk op in de reuzenommegang van 1954 tijdens de grootse feestelijkheden, ingericht naar aanleiding van het 800-jarig bestaan van de pluimvee- en eiermarkt.

Deinze behoort tot een van onze steden en gemeenten die het volkskundig element in dienst stelt van nering en volksofspanning.

In Kruishoutem, Evergem en Ledeberg vertegenwoordigen de reuzen de economie of een vermaard produkt van de streek, o.a. eierhandel, bloementeel, ajuinenverkoop.

Reus Arend Drubbele en
Reuzin Machteld Donza

Uit het historische middeleeuws verhaal van Reinaert de Vos ontsproten reuzin Kobbe en reus Canteclaer. Grootscheepse feestelijkheden, in het teken van de dierenwereld, startten voor de eerste maal in 1962 onder de benaming « Canteclaer »⁽³⁾.

(3) O V Z XXXVII (1962) blz. 67.

(3a) WEZE, G. : Kruishoutem. Reuzin Meleke. O V Z XXXXI (1966) 177-181.

De bewoners van Deinze en omtrek leven voor een groot gedeelte van de pluimveeteelt en van de eierhandel. Het moet ons dan ook niet verwonderen dat de Leiebewoners het motief van nieuwe reuzen gezocht hebben in dierenfiguren die familiaal verwant zijn met pluimvee.

In Kruishoutem^(3a) kregen we op Pasen 1966 bij de reeds bestaande reuzen Mie de Botervrouw en Pier de Eierboer. In de eiergemeente wilde men een reus of liever een reuzin binden aan een honderdjarige en zo kwam er Melanie Vanden Berghe voor de poppen met de naam Meleke. De reuzenfamilie uit Deinze, Canteclaer, trad er intussen op als getuige. Een reus laat altijd bijzondere sporen na, maar Meleke las (of liever liet lezen) bij haar geboorte haar levensverslag. Het werd een relaas van je welste en verscheen overigens onverkort in ons orgaan.

In 1965 deed de Canteclaeromwegang voor de vierde maal zijn ronde⁽⁴⁾. De achtbare familie van reus Leonardus Canteclaer en Eugenia Kobbe werden er nauw bij betrokken. Reuzin Kobbe had een nest van vier reuzeneieren uitgebreid en kwam te voorschijn met een kippenvierling. De fiere vader Canteclaer schonk aan de kuikentjes de kippennamen Kraaiert, Cantaert, Pinte en Sproete. Het gebeurt zelden in het rijk der reuzendieren dat een reuzenpaar op dergelijk kroostrijk gezin kan bogen. De stoet van Canteclaer is ondertussen tot een traditie uitgegroeid.

In 1968 lokte de ommegang duizenden toeristen naar de Leiestad op de eerste zondag van april. De toekomst van de reuzenkippen is gewaarborgd.

Cliché Het Volk.

GENT

Het Loze Vissertje en 't Molenarinnetje zijn twee Gentse reuzen die onder de impuls van de Koninklijke Unie van de Middenstand in 1952 tot stand kwamen. Ze werden begeleid door vier reuzenvissen: een zalm, een snoek, een tarbot en een karper. Personages en vissen danken hun naam aan de straatnamen van de Heirniswijk.

Het Loze Vissertje en 't Molenarinnetje zijn vertrouwde figuren uit de Gentse Bloemencorso. Hun vrije tijd brengen ze door in het gezelschap van de twaalfkoppige Gentse historische reuzen, gedomicilieerd in het voormalige Museum voor Volkskunde, Lange Steenstraat te Gent.

Tijdens de Bloemencorso, 1 september 1968, was het leuke visserspaar terug van de partij. Halfweg de rondgang stuikten ze letterlijk in elkaar. De overblijfsels der reuzen werden op zij gelegd. Niemand had vermoed dat hun gezondheidstoestand zo slecht was. Een vreselijke virus, de memel, had hun wissen gestel totaal ondermijnd. 1968 betekende voor het Loze Vissertje en 't Molenarinnetje de laatste uitstap; het einde van de ommegang beleefden ze niet meer. Enkel de kledij wordt bewaard als relik van het sympathiek reuzenpaar. Zal de snoei van dit reuzenpaar nog hersteld worden? Dit blijft een open vraag die over een paar jaren een gepast antwoord verdient.

(4) OVZ XXXX (1965) blz. 134.

Voor het jaar 1968 noteren we nog een merkwaardige gebeurtenis : het 125 jarig bestaan der Gentse Feesten werd plechtig herdacht. Ter herinnering aan deze herdenking bood de Koninklijke Bond van Oostvlaamse Volkskundigen aan het stadsbestuur van Gent een kunstkeramiek, ontworpen en gebakken door de keramist Dirk Pauwels. Deze gebeurtenis vermelden we in ons jaaroverzicht omdat de Gentse reuzen Albrecht en Isabella op het ereplaket staan afgebeeld in gezelschap van Pierke, spelende muzikanten en een dansende menigte. Het is een iconografisch dokument van waarde voor de geschiedenis der Gentse reuzen⁽⁵⁾.

HEURNE EN WELDEN

Naast Eine en Bevere, (Oudenaarde), groeit te Heurne en te Welden een fierteltraditie met reuzenommegang. De Heurnese reuzen Tiste Stekvleuge en Colette Snoezepoeze, respectievelijk geboren in 1965 en 1966, vierden in 1967 hun verloving.

Het feestcomité was van oordeel dat een lange vrijage niet deugt. In augustus 1968 werd hun huwelijk ingezegend door burgemeester Gaston Vander Cleyn volgens de regel van de wet.

In de landelijke gemeente Welden begon men in 1968 aan de derde editie van de fiertel. Het is een kleine gemeente waar men groot ziet in Europees formaat. De benaming die aan de feestviering gegeven werd vertoonde een internationaal karakter met een ruime visie op de E.E.G. De lokale fiertel werd omgedoopt in « Eurofiertel ». In een bonte stoet van groepen en praalwagens stapten de twee reuzen van Mater in de feeststoet begeleid door een zestal muzikanten.

We hebben de fiertels van Heurne en Welden in ons jaaroverzicht aan mekaar gekoppeld, omdat de manifestaties rond en om beide fiertels één geheel vormden. De buurtschap van straten en wijken groeide uit tot een buurtschap van landelijke gemeenten zonder grenzen, een eerste stap in de richting van een « Eurofiertel ».

LEUPEGEM

Het wonder verhaal van de reuzenfamilie werd reeds geschreven door L. Vandevelde in een korte levensschets van de Leupegemse Reuzenfamilie.⁽⁶⁾ Deze uitgave was voor ons een betrouwbare bron om aan een romantisch verhaal van twee reuzenkinderen meer ruchtbaarheid te geven. Het ontstaan, de sage en de geschiedenis van de reuzen wordt in het mooie werkje prachtig weergegeven ter nagedachtenis van de Hr. Hector Vandevelde, in leven schepen der gemeente. Hij was de promotor van de idee om aan Leupegem zijn reuzen te schenken.

Begin augustus 1938 — 't is dertig jaar geleden — ontving men ten burele van de burgerlijke stand te Leupegem een zeer uitzonderlijke huwelijksaanvraag. Men zag de stukken na en bij et doorpluizen van de bevolkingsregisters constateerde men inderdaad dat de aanvraag gewettigd was. Het betreft twee reuzenkinderen welke inderdaad dan een eeuw geleden in het dorp woonden en de streek verlaten

(5) O V Z XXXXIII (1968) 208 met afbeelding van kunstkeramiek.

(6) L. Vandevelde, Korte Levensschets van de Leupegemse Reuzenfamilie. Drukkerij Vandevelde, Leupegem, 1950, 10 blz.

hadden zonder vaste bestemming. Het is een gewone geschiedenis — anno einde 18de eeuw — van twee verliefden die niet bij elkaar mochten komen, omdat hun invloedrijke ouders in onmin leefden. De verliefde kinderen Djoos van ter Stroelbeke en Petronella van de Roo Zee hadden het ouderlijk erf verlaten en keerden nooit meer terug in de streek. Hun zwervtocht en verborgen leven nam een einde in 1938 door een met luister gevierd huwelijk. Het waren geen kinderen meer, maar volwassen reuzen. Voor het gemeentehuis had de plechtige echtverbintenis plaats. De ambtenaar van de burgerlijke stand las de huwelijksakte.

« Het jaar 1938, den 21sten augustus, zijn verschenen voor ons, Gentiel De Potter, schepen, afgevaardigde ambtenaar van de burgerlijke stand der gemeente Leupegem; Joos vanter Stroelbeke, landbouwer, oud 151 jaar, zoon van Judocus en Amelie van d'Hekkebrugge, beiden overleden, ter eendere; en Petronella van de Roo Zee, landbouwster, oud 148 jaar, dochter van Albinus en van Sophie van 't Zevenbunder, beiden overleden ter andere zijde. »

« De toekomstige echtgenoten hebben ons voorgelegd alle nodige stukken en ons verklaard dat hun huwelijkscontract verleden is voor notaris Grijpvogel, den 10sten augustus 1938. »

Djoos, Petronella en dochterken

Als getuigen traden op: Anselmus van Maerkebeek en Toni uit 't Stampkot, kozijs der verschijners.

Het jong gezin leefde nu in peis en vree en de ooievaar bracht in 1939 een mollig kind. 't Was een dochter, een reuzenkind.

Toen kwam de oorlog. De reuzenommegangen werden stopgezet. Een paar keren verscheen de reuzenfamilie onder de bevolking om hun morele steun te verlenen aan menslievende manifestaties en organisaties o.a. een folkloristische tentoonstelling, Commissie van Openbare Onderstand, Winterhulp en een Vlaamse voor.

Na de bevrijding stapten ze op in de V-stoet, begeleid door de plaatselijke muziekmaatschappij « Onder Ons ».

In 1948 werd het tweede lustrum van hun huwelijk plechtig gevierd. De reuzenfamilies uit Eine en Oudenaarde waren op het jubileum aanwezig. Trouw aan hun roeping deden ze jaarlijks hun ommeegang tijdens de kermisdagen, vergezeld van de fanfare « Onder Ons ». Het derde lustrum van het reuzenhuwelijk werd in 1953 even plechtig herdacht en besloten met een worp van doopsuiker.

Het reuzengezin van Leupegem bleef niet bij de pakken zitten. De sporen van hun treklust bleven hun bij. Te Oudenaarde waren ze van de partij in de kavalcade- en reclamestoet in 1958. Te Etikhove vereerden ze, in 1962, de inhuldigingsplechtigheid van reus Dorie met hun aanwezigheid.

En zo ging het leven verder als in een sprookjeswereld, rondgaan en uitgaan. In 1968 was het juist dertig jaar geleden dat Djoos en Petronella mekaar het eeuwig jawoord hadden gegeven. Het jubileum zou plechtig gevierd worden.

Maar de reuzen oordeelden er anders over. In de nacht van vrijdag op zaterdag, vóór de ommeegang, waren hun hoofden verdwenen. Ook de leden van het feestcomité verloren er bijna het hoofd bij. Wie waren de daders? Die waren vlug gevonden. De reuzen hadden een brief gestuurd naar het comité waarin ze meedeelden dat hun hoofd vrijwillig op hol was geraakt. Ze drukten hun ontevredenheid uit over het feit dat hun trouwkostuum gedemodeerd was en zulks niet meer paste bij een dertigjarige huwelijksviering. Uit protest hadden ze zichzelf onthoofd. De zondag na de kermis zouden de hoofden terugkeren op de schouders van de rechtmatige eigenaars, indien er plechtig beloofd wordt hun een nieuw kostuum te geven.

De reuzenommeegang was zeer nabij en aan het misdadig plan moest met reuzenschreden een oplossing gegeven worden. Het comité redde zich uit de situatie door een beroep te doen op een bekend chirurg, die in allerhaast onmiddellijk overging tot een hoofdtransplantatie. De operatie lukte prachtig. Zodanig goed was de gelijkenis, dat de kijklustigen niet eens opmerkten dat het andere hoofden waren.

Tijdens het kermisconcert van 1968 stond de reuzenfamilie met een wrokkig hart en met andermans hoofd droevig te luisteren naar de feesttonen van de plaatselijke harmonie. Getooid met ersatzhoofden voelden ze zich in een potsierlijke situatie die het feestcomité had weten te overbruggen.

Na de gebruikelijke reuzenworp van doopsuiker als versnapering werd door een afgevaardigde van het feestcomité, de Hr. L. Vandevelde, een bemoedigende verklaring afgelegd. Op zeer spirituele wijze sprak hij tot de reuzen.

Petronella, gij die de moeder zijt van het reuzengezin, weet dat we als goede huisvaders waken over U, uw echtgenoot en uw kroost. We beloven U plechtig volgend jaar in een nieuw kostuum te steken. Intussen hebben we hier meer gedaan dan Dr. Barnard met zijn harttransplantatie. We hebben voor het eerst hoofden overgeplant, en welke hoofden dan nog! En nu wacht ons een nieuwe operatie: de oude hoofden terugzetten op de oude lichamen. Dat het maar spoedig gebeure, naar het schijnt, zijn die hoofden op de dool en hebben ze al veel dorst, door dat bloedverlies, geleden.

De ontsierde brede schouders van Djoos trilden van ontroering. Bekomend van hun alteratie knipoogden reus en reuzin naar mekaar. De huishoudelijke verstandhouding was gered. Ze waren akkoord met het voorstel. Diep ontroerd, zonder boe of ba te zeggen, trokken Djoos, Petronella en dochter zich terug uit de feestvierende massa. Denken of praten konden ze niet, hun hoofd was op hol.

Dat mensenkinderen na dertig jaar huwelijksleven het hoofd verliezen is menselijk. Maar dat reuzen hun hoofd kwijt geraken is totnogtoe enig in de annalen van de geschiedenis der Oostvlaamse reuzen.

LOCHRISTI

Op zondag 5 september van het jaar 1965 deden de reuzen Reinaert de Vos en zijn gade Hermeline hun plechtige intrede⁽⁷⁾. Lochristi is de streek van de begoniaateelt en koppelt zijn bekendheid aan het beroemde 13de eeuws dierenepos der Westeuropese literatuur. Op de jaarlijkse begoniafeesten prijken de reuzendieren als waardige vertegenwoordigers van het reuzengeslacht op het dorpsplein, dat ter dier gelegenheid bekleed is met kleurrijke bloemtapijten.

Zoals het hoort voor een vossenfamilie doorkruisen Reinaert en zijn gemalin vele gemeenten om feestelijkheden met hun aanwezigheid op te luisteren. In 1966 waren Reinaert en Hermeline de eregasten in het Feestpaleis te Gent; de feestavond werd ingericht door het Gemeentekrediet van België. Na de feestroes keerde de vos alleen naar huis, zijn echtgenote achterlatend in handen van de Brusselse reuzen. Deze gelegenheid werd door hen te baat genomen om Hermeline mee te tronen naar de mooie lichtstad. Dank zij de buitengewone ijver van de transporteurs die de resterende reuzen te Gent hadden opgeladen en niet wisten dat Hermeline van Lochristi was, belandde ze, heel op het onverwacht, in de Brusselse reuzenfamilie.

Na enkele weken verblijf te Brussel kreeg Hermeline heimwee naar 't vossenhol. De vergissing van de Brusselse transporteurs werd recht gezet; Reinaert kreeg zijn gemalin terug.

Een van hun vele trektochten in 1968 was het bijwonen van de doop van het kattejonkske Minoe te Zelzate. Reinaert en Hermeline waren er bij om het reuzendier boven de vont te houden.

Ter gelegenheid van de Landdag van het Verbond Heemkunde te St.-Amandsberg, gehouden in september 1968, kwam de vossenfamilie naar het Klein Begijnhof overgestapt om de congressisten te begroeten. Dr. J. Weyns, conservator van het Openluchtmuseum te Bokrijk en voorzitter van het Verbond begroette in een spirituele toespraak de verschijning van Reinaert en Hermeline. Hij waarschuwde de begijntjes voor de aanwezigheid van de vreemde bezoeker: « Als de vos de passie preekt, begijntjes let op uw zaken! »

Als tegenprestatie voor dit hoog bezoek werd aan Reinaert en Hermeline het erelidmaatschap van het Verbond voor Heemkunde toegekend. De erekaart werd ondertekend en hen overhandigd.

(7) O V Z XXXX (1965), blz. 201.

Er valt nu af te wachten of Reinaert zijn bezoek aan Zelzate en aan St.-Amandsberg niet zal exploiteren. Zal hij zijn erelidmaatschap van het Verbond hernieuwen in 1969 of stuurt hij zijn kattejonk Minoe naar Bokrijk? Reinaert verloor wel zijn vrouw te Gent, maar verliest zijn sluwe streken niet.

MARIAKERKE⁽⁸⁾

Reus Kolle deed in 1965 zijn intrede op de wijk Kolegem te Mariakerke⁽⁹⁾. De K.K.K.-feesten (Kolle, Kolette, Kolegem) stonden gedurende de Pinksterdag 1968 in het teken van het reuzenhuwelijk van reus Kolle met Kolette. De lokale mandevlechter Renaat van Cauwenberge zorgde voor een stevige constructie.

In de optocht naar het gemeentehuis waren de jonggehuwden vergezeld van de reuzen van Evergem-Center, Evergem-Belsele, Oostakker en Waarschoot. Aan het overheidsgebouw bemerkte men de meter van reus Kolle, Mevrouw De Broe en peetje lap, de Hr. Rob. Creyf, ter vervanging van de Hr. Braekeleirs.

Voor het gemeentehuis werd het huwelijk ingezegend door burgemeester De Broe. De oorkonde van de plechtigheid was versierd door de Hr. J. Tieleman, leraar aan de kunstdrukschool O.L.Vrouw te Gent. De tekst van de akte luidt als volgt :

« Op zaterdag 1 juni 1968, vond het huwelijksfeest plaats van reus Kolle met reuzin Kolette te Mariakerke, Oost-Vlaanderen. Na voorlezing van de rechten en plichten der echtgenoten, werd aan de bruidegom en de bruid gevraagd of zij voornemens zijn elkander te nemen voor man en vrouw. Waarop zij « ja » geantwoord hebben. Daarna werden beiden, voor de burgemeester door de huwelijksband verenigd ».

*« Traden op als getuigen voor reus Kolle : meter Mevrouw De Broe; peter, de Hr. Braekeleirs;
voor reuzin Kolette : meter Mevr. Achiel Pauwels; peter, de Hr. Uylenbroeck.*

Na de huwelijksplechtigheid werden twee volle manden Gentse peperbollen uitgeworpen.

(8) Inlichtingen ontvangen van Mr. R. Creyf. Hiermede betuigen we hem onze beste dank voor de dokumentatie en voor het illustratiemateriaal.

(9) OVZ XXXXI (1966), blz. 117 en 229-230.

Een prachtige kunstkeramiek, met de afbeelding van Kolette en Kolle, in de vorm van medaillon (doorsnede 15 cm), werd bij deze gelegenheid ontworpen en gebakken door de lokale keramist Pauwels.

Oost-Vlaanderen is in 1968 een reuzenpaar rijker geworden. We moeten nu afwachten of de bodem van Kolegem voldoende vruchtbaar is om de reuzenkool te telen waaruit een reuzenkind ontspruiten kan.

MERELBEKE⁽¹⁰⁾

Cliché De Gentenaar

Ter gelegenheid van het afsluiten van de Lente- en Paasmarkt in 1968 zagen twee reuzen op de wijk Flora het levenslicht. Hubertus van Merelbeke en Flora van Merelbeke werden ontworpen door de kunstschilder Dries De Boeck uit Merelbeke.

De ommegangsreuzen weten zich aan te passen aan de moderne tijd. Hubertus en Flora zijn geen voetgangers meer, ze hebben geen gaan- noch draagproblemen. Het zijn zittende reuzen die op een roltuig de ommegang afleggen met een zeer beperkte snelheid.

De voorzitter van het feestcomité, de Hr. Prosper De Pessemier, zorgt voor het parkeerprobleem van Hubertus en Flora. De reuzen staan ten dienste van iedereen, ook buiten de gemeente, om feestelijkheden en plechtigheden met hun aanwezigheid te vereren en

op te luisteren. Ze zetten de traditie voort van de spreekwoordelijke dienstvaardigheid der Merelbekenaars.

MICHELBEKE

Onder grote belangstelling van lerarencorps, leerlingen en ouders werd reus Troll in het Stella Matutina-instituut als intern ingeschreven. Zoals het past in dergelijk milieu moest Troll zijn heidens geloof afzweren. Het ritueel gebaar, reuzendoop genoemd, werd in het Instituut voltrokken op 5 mei 1968. Namens de dopeling verzaakten de peter, de Hr. M. De Croock uit Berlare, en de meter Mevr. Schampheleer-Schepens uit Schellebelle, aan de heidense godheid en zijn pomperijen. Reus Troll is nu gekerstend.

(10) De inlichtingen werden ons verstrekt door de gemeentesecretaris Mevrouw L. Eloot. Beste dank voor deze dienstvaardigheid van officiële zijde.

De intronisatie of ontgroening van Troll werd opgeleusterd door de ruitersgroep van Michelbeke, de fanfare van Schellebelle en de balletgroep van het Instituut. Na de gebruikelijke ceremonie werden peperbollen geworpen in de groep van jeugdige en volwassen kijkers.

Ter ere van het legendarisch figuur werd een reuzenlied gecreëerd waarvan de muzikale compositie ontleend is aan de bekende reuzendans van Borgerhout. De tekst van het lied noteren we uit het programaboekje.

Reus Troll in gezelschap van
Kolle en Kolette uit
Mariakerke

De reuskens, ze komen naar Michelbeek.
Reus en reuzinnen uit heel de streek.

Want daar wordt gebraden een os zo vet,
En iedere snede geeft al die pret.

Daarna doen de reuzen een rondedans,
Eenieder die dansen kan, grijpt er zijn kans.

Reus Troll is eigendom van het Instituut en heeft er zijn intrek genomen voor een goede opvoeding en degelijk onderwijs. We wensen hem van harte dat hij met reuzenschreden moge vooruit gaan.

SCHELLEBELLE, SERSKAMP

Enkele jaren geleden verscheen in een gewestelijk weekblad « De Voorpost » een belangrijk artikel over de reuzen⁽¹¹⁾. Nog belangrijker voor ons was het reuzenarchief dat de Hr. Adolf Temmerman te onzer beschikking stelde en waaruit we rijkelijk hebben geput om de historiek van de reuzen der gebuurtedekenij Verhoogstraat te schetsen.⁽¹²⁾ Het verleden en het heden van deze reuzen heeft ons werkelijk geboeid.

(11) DE VOORPOST. Het weekblad voor Derdermonde en Omliggende. Zaterdag 9 mei 1964, nr. 19. « Onze reuzen Cesar en Cesarine van de Verhoogstraat te Schellebelle » door B.R.v.S.

(12) We danken van harte de Hr. Adolf Temmerman uit Schellebelle voor de reuzenarchief dat hij ons ter inzage zond, alsmede voor de waardevolle illustratie.

In 1945 start een groep van jonge mannen, bestaande uit inwoners van de twee gemeenten, om de buurtkermis terug op dreef te brengen. Enkele muzikliefhebbers sloten zich aan bij de « Fanfare zonder Naam maar niet zonder Hart » van Serskamp. Een spelend lid van de fanfare « Eendracht maakt Macht » van Schellebelle sloot zich aan bij de zustervereniging van Serskamp. Het sympathiek gebaar werd in 1946 zeer op prijs gesteld door de muzikliefhebbers van Serskamp, die op hun beurt een serenade brachten aan hun collega te Schellebelle. Deze verzuistering van twee muziekmaatschappijen wou geen afbreuk doen aan de prestige van de respectievelijke fanfares, noch enig nadeel berokkenen aan lokale politieke gezindheden. Om dit heuvel te voorkomen droegen al de muzikanten een bolhoed; aldus stonden alle spelende leden op gelijke voet en was geen onderscheid van gemeenten merkbaar. Deze samenwerking groeide uit tot een groepering « De Bolhoeden » die met muziek en met eigen vlag ieder jaar de reuzenomwegang op-luisterden tijdens wafelkermis.

De buurtkermis zelf vindt haar oorsprong in de bedevaart ter ere van St.-Cornelius, die te Serskamp en te Schellebelle aangeropen wordt tegen de seskens. Tot vóór een tiental jaren offerde men nog — uitzonderlijk — produkten in natura, als ex-voto's, ter ere van St.-Cornelius. Deze begankenis lokt op de eerste zondag na zijn feestdag, 16 september, vele bedevaarders en belangstellenden naar Schellebelle. Na de omwegang in het devotieoord wordt een bezoek gebracht aan wafelkermis.

De werkers van het eerste uur⁽¹³⁾ staken de koppen bij mekaar, met het gevolg dat in september 1942 de reus Julius Cesar zijn intrek nam op de wijk. Volgens een plaatselijke sage zou de Romeinse veldheer zijn tenten opgeslagen

De oude reus MAANTZEN gebouwd in 1920,
en omgevormd tot reus CESAR in 1947.

hebben te Serskamp, en zou de naam van de gemeente zijn oorsprong vinden in Cersarskamp. We schatten deze vokssage naar waarde, wat niet wil zeggen dat we er geloof aan hechten. De naam « Serskamp » vindt zijn ware oorsprong in de toponymen *ceresia* + *campus*, d.w.z. kers + veld⁽¹⁴⁾.

(13) De heren Ach. Van der Eecken(+), voorzitter; Frans Hoebeke, secretaris; bijgestaan door de leden Jozef Temmerman; Jozef De Clippel, Gilbert Leus, Kamiel Smetrijns, Adolf en Alfons Temmerman, Robert Kuppens(+) en Alfons De Martelaere.

(14) MAURITS GYSSELING. Toponymisch Woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226). Belgisch interuniversitair Centrum voor Neerlandistiek, 1960. Deel II, 913 : Serskamp. Rom. *ceresia* « kers » + *campus* « veld ».

De bevolking van Schellebelle en Serskamp gaat vertrouwelijk om met de Romeinse held en noemt hem gewoonweg Cesar.

Na de tweede oorlog, begon Cesar een nieuw leven. Uit overblijfsels van de vorige reus der Statiestraat te Schellebelle, « Maantzen » genoemd, redde men het hoofd. Er werd een zwarte baard op de kin geplakt en een zinken helm op het hoofd gezet en Cesar was startklaar met een hoofd van Schellebelle en een hart van Serskamp. Een dubbele persoonlijkheid die terecht op zijn plaats is in een gebuurtedekenij van twee gemeenten.

Deze gebeurtenis werd op zeer spectaculaire manier gevierd. In een geparodieerd reglement van 11 artikelen lezen we met welke eerbied de nieuwe burger moest bejegend worden. De tekst werd voorgelezen van op een rijdende melkwagen, opgesmukt tot feestpodium.

Art. 3. — Iedere samenzwering tegen de persoon van Julius Cesar of tegen zijn belangen zal beteugeld worden met uitdrijving en vervallenverklaring van nationaliteit der betrokkenen en de inbeslagneming van het daartoe gebruikt materiaal of dieren.

Art. 4. — Iedere inwoner is verplicht alle faciliteiten van vrije doorgang, overeenkomend met de waardigheid en gestalte van Cesar, te verlenen in straten en op de openbare pleinen.

Te dien einde is verordend tijdig de hagen te scheren en de bomen, die op de straat de persoon van Cesar kunnen hinderen, te snoeien of af te kappen. Al wie zich naar deze maatregel niet gedraagt zal drie weken op de tong rond de gemeente moeten rijden.

Art. 5. — Iedere burger is in geweten en door de wet verplicht aan Cesar in geval van nood en gevaar hulp en bijstand te verlenen. Bij geval van regen, wind, sneeuw, hagel of ijsgang moet op staande voet onderdak verschaft worden.

Art. 6. — Uit aanzien des persoons zal Julius Cesar vrijgesteld worden van de rijwiel- en radiotaks en van alle herendiensten, behalve van het dansen.

Art. 11. — Gezien het bewezen is door Cesar dat onze voorouders hielden van dans, spel en bier en gelet op het feit dat het contract met de chef der « Bolhoeden » en zijn spelemannen nog geldig is voor 97 jaar, is het aan iedereen, zonder beperking toegelaten, te handelen naar hun voorbeeld.

Gezien en gegeven op bevel van het hoofd der ongeregelde politie.

25 september 1948.

Het jaar nadien verloofde de krijgsheer zich met reuzin Cesarine.

Het verlovingsfeest kende een uitbundig verloop. De fanfare « De Bolhoeden » zorgde voor de feestklanken. De Hr. L. Van Nieuwenhuize, bediende bij de burgemeester van Serskamp, zorgde voor een huldegedicht, waarvan we de slotverzen weergeven.

Julius Cesar onze vriend
Krijgt vandaag zijn lieflijk kind.
De verloving wordt gevierd :
Zingt dan, speelt, drinkt en zwiert.
De Verhoogstraat is in feest :
Doet uw best om ter meest.

De verloving bracht Cesar en Cesarine veel hoofdbrekens. Hun zorg, kommer en moeilijkheden tasten hun gestel aan, zodat in 1949 hun reuzenhoofden moesten vernieuwd worden. Van die gelegenheid maakte men gebruik om Cesar ietwat te moderniseren en te militariseren. Om hem toe te laten het protocolair gebaar van de groetende veldheer te volbrengen werd

een mechanisme ingebouwd. Hierdoor kon hij met de rechterarm de militaire groet brengen; een beweging die sympathie en succes oogstte bij personaliteiten en toeschouwers.

Cesar kwam, zag, en overwon 't hart van Cesarine. De volksspreuk indachtig « lange vrijages deugen niet » stapte Cesar in 't huwelijksbootje met Cesarine in 1950. De gebeurtenis staat in de annalen van de Oostvlaamse reuzengeschiedenis met gouden letters geboekt.

De Hr. Adolf Temmerman, getooid met hoge hoed, kondigde het huwelijk aan en gaf er de nodige commentaar bij, ontleend aan een opgesteld gedicht in volkse stijl, geschreven door L. Van Nieuwenhuyze. In vier tafereeltjes verkondigt de volkse dichter de lofzang van de reuzen. We citeren slechts enkele verzen uit de verschillende tafereelen.

Slechts een jaar geleden is het geschied
Dat bij spel en vrolijk lied,
Met veel uiterlijk vertoon
Juul Cesar zijn liefje schoon
Uit de verre stad van Rome
Ter Verhoogstrate liet komen.

.....

En na al deez' stille dromen
Is vandaag de dag gekomen
Dat Cesar en Cesarinen
Aan elkaar de trouwring bïen.

.....

Samen gaan ze nu ten trouw.
Straks verenigd: man en vrouw.
Komt dan burgers om te zien
Hoe Cesar en Cesarien
Door des Burgemeesters banden
Aan elkaar hun hart verpanden.

.....

't Is geschied, ja, 't is gedaan!
Samen gaan zij nu de baan
Van het leven zacht betreden
En een grote toekomst smeden.

.....

Wees gelukkig Cesarien
Laat aan uwen Julius zien
Dat de vrouw méér dan de man
't Huishouden besturen kan.

.....

Veel hebben w'u nog te zeggen,
Maar 't is moeilijk uit te leggen,
Nu hier overal op straat
't Mansvolk rond ons oren staat.
Maar ge weet, wat ik beduid,
'k wil het hier niet zeggen luid.
Doet uw best Gij en Cesar
Dan zijt gij het volgend jaar
Misschien « Mama » Cesarien?
Moge dit voorwaar geschien!

De rang en de stand van het vorstelijk paar is moeilijk verenigbaar met het uitvoeren van karweien en huishoudelijke bezigheden. Er diende naar een hulp te worden uitgezien.

In 1951 komt de verlangde hulp opdagen in de persoon van Brutus, die als knecht in dienst treedt. Getrouw aan de gewoonten van de wijk werd hij feestelijk onthaald met muziek en redevoeringen. Reus Brutus kwam zodanig onder de indruk van de lofbetuigingen, dat hij niet nalaten kon in poëtische termen een dankwoord tot het volk te richten.

Ik heb de eer Dames, Heren en Mademoisellen
Mijne persoon U voor te stellen.
Ik kom van Rome.
En toch ben ik geen vrome.
Ik heb de ganse wereld door gezworven.
En heb nog weinig faam verworven.
Van mijn vader erfde ik de naam, Brutus.
En in de ogen van mijn moeder was ik ne Kwibus.
Daar mij een nieuwe levenskans nu wordt geboden
Zal ik trachten mijn slechte faam te doden.

Het jaar nadien komt reuzin Stance als meid het gezelschap vervoegen. Beiden verloven zich in 1953. Stance scheen niet heel tevreden te zijn over het gedrag van Brutus. Menigmaal slingerde ze het woord « Kwibuus » naar het onschuldig hoofd. In de volksmond werd aan reus Brutus de bijnaam « Kwibuus » geschonken. In 1954 was de storm geluwd en werd het huwelijk van Brutus en Stance aangekondigd. Uit de huwelijksakte ontleen we een uittreksel van de wederzijdse rechten en plichten.

« *Heden verschijnt gij, BRUTUS Carolus, Ludovicus, Franciscus, en STANCE Emerance, Clemence, Vacance vóór ons ambtenaren van de burgerlijke stand om te voldoen aan de formaliteiten voor het huwelijk onder U beiden besloten en waartoe gij ons aangezocht hebt.* »

« *De echtgenoten zijn elkander wederkerige getrouwheid, hulp en bijstand verschuldigd.* »

« *De man is aan zijn vrouw bescherming verschuldigd; de vrouw gehoorzaamheid aan haar man.* »

« *De vrouw is verplicht samen te wonen met de man en hem overal te volgen, waar hij geraden oordeelt te verblijven. De man is verplicht haar bij zich te ontvangen, en haar te verlenen al wat tot de behoefte des levens nodig is, volgens zijn vermogen en zijnen staat.* »

In zeer poëtische bewoordingen werden Brutus en Stance door het volk begroet op de wafelkermis.

's Zondags wordt de vlag in top gezet⁽¹⁵⁾
Want dan begint maar eerst de grote pret.
Te 16 u. komen Cesar en Cesarine voor de pinnen,
Om dan met de plechtigheden te beginnen.
We gaan in stoet de buurte rond
Met de reuzen en de Bolhoedenbond.
Brutus en Stance trouwen dit jaar.
De formaliteiten zijn openbaar.
Daarna nemen we plaats aan de tafels,
En zullen we smullen van de wafels.

De uitgebrachte heilwensen van voorspoed en vruchtbaarheid bleven niet zonder gevolgen. In 1955 bracht de ooievaar een reuzentelg, Medard, geheten. De kinderen van de geboortedekenij, voorzien van grote neuzen, sloten zich aan bij de reuzenommegang, die gelijktijdig een neuzen- en reuzenoptocht kon genoemd worden. Opnieuw kwam onze volkse dichter aan het woord voor de begroeting van het reuzenkind.⁽¹⁶⁾

Zondag wordt de dag
Als het zo dan mag
En wordt de jonge telg ten doop gebracht,
In ere en in vrede zoals het vroeger placht.
In regen of in zonneshijn
Het zal een kermis zijn.
De Bolhoeden brengen muziek.
De Bohemers komen in kliek.

(15) Zondag 19 september 1954.

(16) Programma Wafelkermis 1955, zondag 18 september.

De kleinen komen met velen
Want er is suiker te delen.
Wij zorgen voor wafels en lekkere drank.
Weest allen welkom en bij voorbaat dank.

Historisch gezien was Brutus geen dienstbode in dienst van Julius Cesar, zoals ons reuzenverhaal hem voorstelt. Hij was een gewezen bondgenoot van de Romeinse held en medeplichtig aan de moordaanslag op de roemrijke veldheer. Toen Julius Cesar de medeplichtigheid van zijn gewezen bondgenoot constateerde, sprak hij de historische woorden uit: « Ook jij, Brutus! » Een vervloeking die Brutus bleef achtervolgen.

De promotors van onze wijkreuzen hebben deze historische gebondenheid niet over het hoofd gezien door het toepassen van een hoofdtransplantatie. Het vroegere hoofd van reus Cesar, in bruikleen gekregen in 1947 van de reus Maantzen en in 1949 ter zijde gelegd om aan Cesar diens hoofd te geven dat hem toekwam, kreeg zijn laatste rustplaats op het lichaam van reus Brutus. Heeft Cesar zijn dienstknecht verwenst zoals zijn politieke historische tegenstander? We weten het niet. Het einde van reus Brutus is zeer zonderling en bijna tragisch te noemen. In 1967 werd reus Brutus op een aalvat vastgebonden. Kar en Brutus werden in een gracht gevoerd. Een barmhartige Samaritaan uit Schellebelle ontfermde zich over zijn lot en nam hem mee naar huis. Reus Brutus bezweek als een vulgaire vogelschrik in een oude kerseboom.

Komen we terug tot ons hoofdthema : Cesar en Cesarine. De proclamatie die tot hen gericht werd in 1950, op hun huwelijksdag, bleef niet zonder uitwerking. In 1960 werd de geboorte van hun eerste reuzenkind, genaamd Julia, gevierd.

Cesar en Cesarine namen deel aan talrijke optochten en manifestaties buiten de gemeenten Schellebelle en Serskamp. Ze waren te gast te Lede, te Wetteren tijdens het Reuzenfestival, te Geraardsbergen, Schonaarde, Kruishoutem en Aalst. Te Brussel behaalden ze veel succes in de reuzenoptocht Expo 1958. Bewust van zijn hoge waardigheid begroette reus Cesar de officiële persoonlijkheden met met zoveel plichtbewustzijn en ijver, dat het armenmechanisme defect geraakte. Cesar keerde terug naar huis met een gebroken arm, als dankbare herinnering aan zijn militair gebaar op de Expo 58.

Vanaf 1947 tot en met 1968 verwisselde Cesar minstens vier maal van hoofd. Het zou een dankbaar studieontwerp zijn om na te gaan of deze grote veldheer ook zoveel maal zijn hoofd verloor in 't heetste van de strijd op ons grondgebied? Het oude hoofd van Cesarine is in gehavende toestand bewaard gebleven.

Cesar en Cesarine. 1968.

Hij zal heengaan zoals hij gekomen is
IN LEUTE EN PLEZIER

Het zal ons behagen **Brutus** wegens versleten diensten
met alle eer in de kant te storten.

U wordt, namens de naastbestaanden
Cesar, Cesarine, Medard en Stance
gastvrij uitgenodigd tot het bijwonen der geplogenheden

zaterdag 18 september om 20 uur :
BOEMELKRANS en NACHTWAKE

zondag 19 september :
16 u. Laatste groet — 18 u. Afvaart op kanonaffuit
Geen treurmarsen.

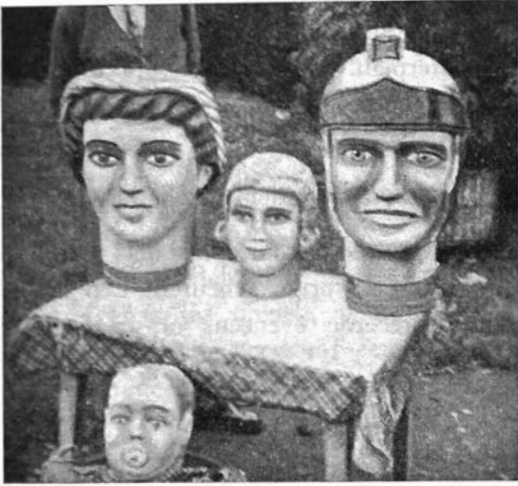
Vergadering in «De Hof» om 17 uur

Zijn laatste wilsbeschikking was u genadig.

Dit ter gelegenheid der Wafelkermis op de Verhoogstraat

ELK ZEGGE HET VOORT.

Cesar en Cesarine hebben veel wel en wee achter de rug. Hun dagelijkse bezorgdheid gaat naar hun dochterke Julia.

Reuzenkoppen van Cesar, Cesarine, Julia en Medard

De wees Medard, zoon van Brutus en Stance, werd aan hun goede zorgen toevertrouwd en wordt door hen als een eigen kind behandeld.

Vader, moeder en reuzenkinderen stellen het goed.

Traditioneel doen ze hun ommevang tijdens de wafelkermis, die onafgebroken in ere wordt gehouden tot op heden. 1968 was voor de gebuurtedekenij van de Verhoogstraat een succesrijk jaar.

SINT-AMANDSBERG

In ons jaaroverzicht 1967 stelden we de terugkeer van de reuzen in het vooruitzicht. In onze verwachtingen zijn we niet teleurgesteld, de reuzen Jan en Mie zijn verzezen.

De reuzengeschiedenis te St.-Amandsberg is vrij ingewikkeld. We staan voor twee totaal afzonderlijke gebeurtenissen die uiteindelijk in 1968 geleid hebben tot de reïncarnatie van Jan en Mie.

In het jaar 1928 werd de gebuurtedekenij gesticht van de Beeldhouwers-, Kunst-, Nijverheids- en Schilderstraat. Jaarlijks vierde men kermis op het einde van juni of begin juli. Vanaf het begin werden de reuzen Jan en Mie erbij betrokken, zodat we hun ontstaan mogen situeren omstreeks 1928. Op het kermisprogramma prijken de traditionele volksspelen, reuzenommevang en wandelconcerten.

Tot en met 1940 waren reus en reuzin jaarlijks van de partij en kenden ze een rustig levensbestaan. Na de bevrijding traden ze weer op het voorplan om terug aan te knopen met de ingeburgerde gebuurtekermiss. Allerlei volksspelen genoten de belangstelling van klein en groot, o.a. volksspelen voor kinderen, mastellenbijten voor mannen, vuilblikkoers en stoelendans voor mannen en vrouwen, en 's avonds te 10 uur een bougie-optocht voor de vrouwen in deftig nachtgewaad. Wandelconcert en reuzenommevang zorgen voor de feeststemming op de parochie van het H. Hart.

In 1953 viert de gebuurtekring van de Kunst- en aanpalende straten zijn 25-jarig bestaan. Het zilveren jubileum bood de gepaste gelegenheid om Jan en Mie in 't nieuw te steken. De schepen van de burgerlijke stand overhandigde hun plechtig de identiteitskaart als waardige burgers van St.-Amandsberg. Tien jaar lang leefden ze het wel en wee mee van de gebuurtedekenij die uitblonk door haar sociale taak

onder de geburen. Jan en Mie namen deel aan de reuzenoptocht te Elsene in 1957 en aan allerlei feestelijkheden waartoe ze uitgenodigd werden.

Hun gaan en keren was gebonden aan 't gebuurteleven en naarmate de buurtschap verzwakte, bleven Jan en Mie op 't achterplan. Ze geraakten praktisch niet meer buiten. Vanaf 1965 leidden ze een verborgen leven in een veilige bergplaats bij een lid van de voormalige gebuurtedekenij.

Hier eindigt het eerste schuifje van het levensverhaal der reuzen Jan en Mie.

Er is een tweede gebeurtenis van belang voor de geschiedenis der reuzen te St.-Amandsberg. Ze staat totaal afzonderlijk van het vorige gebeuren. Een andere gebuurtedekenij, nl. die van de Engelstraat, creëerde eveneens omstreeks 1928 twee reuzen.⁽¹⁷⁾

Reuzen 1928 Gebuurtedekenij

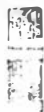
Het waren geen rivalen van Jan en Mie, want ze behoorden tot de reuzen zonder naam en stonden bekend als de reuzen van de Engelstraat. Ze waren zeer actief in het opluisteren van carnavalstoeten en feestoptochten.

Omstreeks 1930 nam de gebuurtedekenij het initiatief om de reuzen een gezelschap te bezorgen. Een Duitse firma deed een offerte voor de aankoop van reuzenkoppen die gemakkelijk door één man konden gedragen worden. Het feestcomité bestelde zes reuzenhoofden tegen ± 500 fr. 't stuk, die gaaf en ongeschonden te St Amandsberg arriveerden. De reuzenkoppen kregen de reuzendwergen omdat ze maar van manshoogte waren.

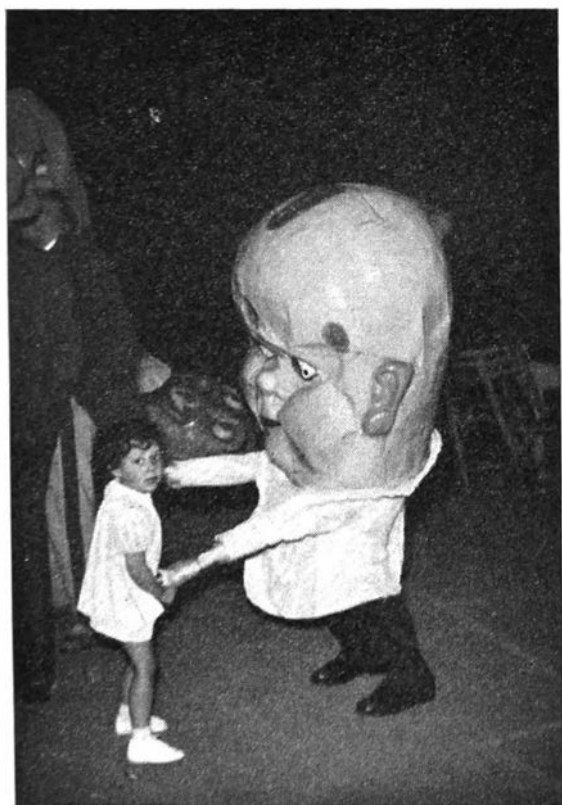
Het merkwaardige van deze reuzendwergen is het feit dat ze politieke persoonlijkheden van die tijd parodieerden. Ze waren heel handig voor het dragen

(17) Inlichting ons verstrekt door de Hr. M. Burrick, boekbinder, St.-Amandsberg.

en manipuleren; deze hoedanigheden zijn kenmerkend voor politieke personen. Door een ingebouwd mechanisme konden ze de handen bewegen wat heel wat hilariteit opwekte en veelal de toeschouwers verraste die op de eerste rij stonden te kijken. De reuzen van de Engelstraat waren zeer populair vóór en na de oorlog. Vooral de dwerg Bébé deed menig kijker eigenaardig opzien, wanneer hij zijn huilconcert als een loeiende sirene inzette.

Dwerg Bébé

W. Churchill als reuzendwerg
(Foto A. De Kegel, 1953)

Om onze bewering te staven, dat de reuzendwergen iets meer betekenden dan een gewone sterveling, werd ons een foto ter hand gesteld waarop men merkt, dat de politieke figuur William Churchill een Duits exportartikel van de jaren 1930 was. Zijn taai gestel leed niet onder zijn reuzentaak. Na dertig jaar dienst verscheen hij nog op de dansvloer tijdens de Bierfeesten te St.-Amandsberg⁽¹⁸⁾. Rond de jaren 1960 bereikten reuzen en dwergen een laagconjunctuur. De kleur van het zilveren jubileum verbleekte stilaan. De reuzen bleven weggeborgen. Een van hun laatste tochten was het bijwonen van de kattefeesten te Zelzate in 1960.

(18) De drager van de dwerg Churchill is de Hr. André De Kegel, die ons de foto bezorgde.

Foto M. Burick.

Het reuzengezin geraakte uit mekaar. De reuzin geraakte in verval en de reus kwam terecht in het gezelschap van de plaatselijke liefdadigheidsmaatschappij « Het wandelend Circus ». In 1962 wisselde hij de burgerlijke gewaden met het pak van een circusclown. Met het wandelend circus deed hij zijn laatste ommekeer in 't gezelschap van enkele overblijvende dwergen.

Waar was der oudere fierheid nu gevaren?

De gebuurtedekening van de Engelsestraat bleef niet bij de pakken zitten. Ze werd opgenomen in de Koninklijke Dekenij van de Dendermondse steenweg en hernam met een royaal gebaar haar vroegere feestactiviteiten. Het ontstaan van De Ezelsfeesten⁽¹⁹⁾ was de vrucht van innige samenwerking der geburen onder de impuls van de Koninklijke Dekenij. In 1960

deed de reuzenezel zijn intrede, gevolgd door een ezelsveulen, Bambi, geboren in 1963. De ezelsfeesten hebben nu burgerrecht verworven en zijn uitgegroeid tot een vaste traditie die aanleunt bij de Septemberkermis van St.-Amandsberg.

Zo kwam het dat de leden van de Koninklijke Gebuurtedekening van de Dendermondse steenweg hun ogen lieten vallen op de reuzen Jan en Mie, die nog altijd thuishoorden in de voormalige gebuurtedekening van de Kunst- en aanpalende straten. Hoe zouden ze Jan en Mie kunnen bemachtigen? Jan en Mie behoorden immers toe aan een andere wijk. In 1968 werd de oplossing gevonden. Een inwoner van de wijk der Kunststraat was naar de gebuurtedekening van de Dendermondse steenweg komen wonen. Hij wist waar Jan en Mie gehuisvest waren en wie al die jaren over hun veiligheid had gewaakt. Met toestemming van de sympathieke bewaker verhuisden de oude reuzen naar de Koninklijke Dekenij.

Zaterdag 7 september 1968 was weer een hoogdag voor de dekenij en voor de leden van het feestcomité⁽²⁰⁾. Schepen Leyman overhandigde aan de deken van het feestcomité het huwelijksboekje van Jan en Mie. Veertig jaar geleden zagen ze voor het eerst het daglicht te St.-Amandsberg; 15 jaar geleden vierden ze hun

(19) OVZ XXXIX (1964) 61; XXXXI (1966) 230.

(20) Het feestcomité is samengesteld uit: deken, Mr. Adams Alfons; dekenin, Mevr. Elsa van Hamme; voorzitter Saey Johnny; ondervoorzitter Mr. Delaethouwer Fr., secretaris Mr. André De Kegel; Commissieleden de heren Van Rijsselberghe Willy, Van Goetem Rafaël, Clauwaert August.

zilveren bruiloft en nu in 1968 beginnen ze een nieuwe jeugd. De reuzen van Heusden traden op als getuigen voor de hernieuwing van de huwelijksbeloften. Een flink georganiseerde receptie waarop het voltallig feestcomité aanwezig was, alsmede een afvaardiging van het schepencollege van St.-Amandsberg, was de inzet voor een mooie toekomst van Jan en Mie.

ZELZATE⁽²¹⁾

De wijk Katte heeft de reputatie een goede buurtschap te zijn. Uit die onderlinge vriendschap en samenwerking groeit alle jaren een volksfeest, dat van jaar tot jaar evolueert in stijgende lijn. De kattenfeesten genieten een vermaardheid die verder strekt dan Vlaanderen. Kijklustigen komen zelfs uit Zeeuws-Vlaanderen, om het kattenfeest bij te wonen. De reuzendieren oogsten altijd succes.

De reuzenkattenhistorie begon in het jaar 1959. De stamvader Felix de Rosten Kater, zoon van Kamiel den Deurstripper en van Minetjen Krulsteert, geraakte verliefd op Mina 't Kattinneken, dochter van Pol De Duivenpakker en van Lieske Fijnoore. Het jaar nadien op 7 augustus 1960 werd hun verbintenis met veel luister gevierd. De Ieperse katten vereerden de feestplechtigheid met hun aanwezigheid. Het Feestcomité van de wijk⁽²²⁾ had er aan gehouden de gemeentelijke overheid erbij te betrekken. Het huwelijk werd voltrokken door de burgemeester Chalmet die voorafgaandelijk de wederzijdse rechten en plichten van de kattenechtgenoten voorlas.

Burgemeester Jozef Chalmet(†) voltrekt het huwelijk van Felix en Mina.

Op de foto worden de ringen overhandigd. Destijds bestonden alleen de reuzekoppen welke door 2 personen gedragen werden tijdens de feestelijkheden.

Deze personen waren : Roger Seghers (Felix) en Omer Goedersom(†) (Mina).

Ontwerp koppen :
Mej. Liliane De
Bruycker.

(21) Inlichtingen en documentatie vetstrekt door de Hr. Van Kerckhove Georges.

(22) Leden van het feestcomité : Gerard Apere, voorzitter; De Witte René, ondervoorzitter; Verhovert Roger, secretaris; Van Kerckhove Georges, organisator; Vereecke Maurits, schatbewaarder; Leden : Van Acker Florimond, De Meester August, Goederson Omer(†), De Meyer Gustaaf, Seghers Roger, Bruynloock André.

De echtgenoten hebben de plicht samen te wonen; zij zijn elkaar getrouwheid, hulp en bijstand verschuldigd.

De echtelijke verblijfplaats wordt, bij gebreke van overeenstemming tussen de echtgenoten, door de kater vastgesteld. De kattin heeft het recht zich tot de rechtbank van de wijk Katte te wenden, indien er wettelijke redenen zijn voor de keuze van een andere verblijfplaats.

Is de kater afwezig, ontzet of in de onmogelijkheid zijn wil te kennen te geven, dan wordt de echtelijke verblijfplaats door de kattin vastgesteld.

Het huwelijk wijzigt de kattepierigheid van de echtgenoten niet.

Iedere echtgenoot heeft het recht afzonderlijk op jacht te gaan mits de buit eerlijk te delen met de andere gezinsleden. Iedere echtgenoot draagt in de lasten van de katersfamilie bij naar zijn vermogen en zijn staat.

Na de wederzijdse miauwkreet te hebben gewisseld, die het jawoord inhield van Felix en Mina, was het huwelijk voltrokken. De burgemeester overhandigde aan de jonge kater en kattin het officieel huwelijksboekje dat bij die gelegenheid « pro Deo » werd afgeleverd.

Twee jaar later werd een reuzenkattejongske geboren. De reuzen van Zelzate, Eglina en Hugo, fungeerden op 5 augustus 1962 als peter en meter. De jonge telg staat in het huwelijksboekje ingeschreven met de voornamen Pierken, Hugo. Tijdens de inschrijvingsplechtigheid tuimelden honderden katjes uit een vliegtuig, als aandenken aan de geboorte van Pierken. De dinsdag viel ons Pierken een triomfantelijk onthaal te beurt op de wijk Katte. Suikereitjes werden uitgedeeld. De feeststoet sloot het late uur met het verbranden van de zwarte kat.⁽²³⁾

(23) O V Z XXXVII (1962) 698; idem XXXVIII (1963) 272 : « Kattekermis te Zelzate » door Lic. L. HOSTE.

Bro Deo

Koninkrijk
BELGIE

Provincie
OOST-VLAANDEREN

GEMEENTE Zelzate-Katte

Burgerlijke Stand (Artikel 109 van de Grondwet).

Afdeling: de Kattelij

Wij, ondergetekende, Ambtenaar van de Burgerlijke
Stand, verklaren en bevestigen dat _____

Felix de Koster-Kater _____

geboren te Zelzate-Katte op 9-2-1959,
zoon van Korniel den deurstripper
en van Meinetjen Krulsteert _____
En

Wina 't Katinneken _____

geboren te Zelzate-Katte op 9-2-1959,
dochter van Pol de duivenpakker
en van Liesken Fijnsoore _____
heden, ten Gemeentehuize, voor Ons huwelijk hebben
aangegaan.

Zelzate-Katte, 7 augustus 1960.

[Handwritten Signature]

Afgeleverd ter toepassing van artikel 16,
tweede lid, van de Grondwet.

Bewust van hun roeping, het edele geslacht der reuzenkatten in stand te houden en te vermenigvuldigen, vermēerde het gezin van Felix en Mina met een reuzenkattinneke. De Asseneedse reuzen aanvaardden het peter- en meterschap en schonken aan het jongske de voornamen Minoe, Diederik. De officiële plechtigheid greep plaats op 3 aug. 1968 in aanwezigheid van de gelukkige ouders en hun zootje Pierken, de reuzen van Zelzate en de reuzenfamilie Reinaert en Hermeline. De lepe vos lust geen kattevlees, zodat hij toegelaten werd de dopeling te benaderen en te bekijken, zonder te proeven. Na de optocht, gooide een piloot van uit een vliegtuig honderden katjes naar beneden. Wie een genummerd katje te pakken kreeg, mocht een prijs afhalen.

De dinsdagavond belandde de Zwarte Kat op de brandstapel. Het is de wil van het volk. Het zoveelste slachtoffer van het vreugdevuur verging in stof en as.

De reuzenkattenfamilie wordt op de jaarlijkse kattenstoet vergezeld van een groep van 30 kinderen, jongens en meisjes die verkleed zijn als katjes in de kleuren groen en oranje, dit zijn de heraldische kleuren van de wijk.

SLOTBESCHOUWINGEN

De groei, bloei en snoei van de Oostvlaamse reuzen kende in 1968 een normale evolutie, die veel gelijkenis vertoont met de aspecten van vorig jaar. Nieuwe reuzen zagen het levenslicht als stamvader, echtgenote of als telg. Bestaande reuzen ontplooiden hun normale activiteiten als ommegangsreuzen met de perikelen die er aan verbonden zijn. Reuzengezinnen kwamen tot stand of werden gesticht en begonnen een nieuw leven onder het motto : « Gaat en vermenigvuldigt U! »

Te Michelbeke werd het eerste zaadje gestrooid waaruit de reuzenspruit Troll gegroeid is. Als hij wel leert en braaf is in het Instituut kan hij het brengen tot stamvader. Te Mariakerke kwam reus Kolle tot de bevinding dat het niet goed is voor een reus alleen te zijn. Hij kreeg een dierbare echtgenote tot geschenk, de nieuwe reuzin Kolette. Het geslacht der reuzendieren begroette het katejonkske Minoe als een welgekomen gast op de Katte te Zelzate. Te Heurne stapten de verloofden Tiste Stekvleuge en Colette Snoezepoeze in het huwelijksbootje. Het gemotoriseerd nieuw reuzengezin van Merelbeke, Hubertus en Flora, bolde. zijn eerste reuzenommegang op de wijk Flora. Sint-Amansberg haalde de reuzen van de Kunststraat uit de vergeethoek; Jan en Mie begonnen een tweede jeugd in een andere maar dan Koninklijke gebuurtedekenij.

Jaarlijks vallen er reuzenslachtoffers te betreuren. Het sympathiek Gentse visserspaar van de Heirniswijk, 't Loze Vissertje en 't Molenarinetje, offerden hun leven op het altaar van de Gentse bloemencorso. Gedurende twintig jaar hebben ze trouw en gewetensvol de ommegangen gediend. Het bestaan der reuzen van de Engelstraat te Sint-Amansberg, hebben we in herinnering willen brengen, omdat hun curriculum vitae niet bekend is. Naamloos kwamen ze ter wereld, naamloos leidden ze een levensbestaan dat ruim een kwart eeuw overschrijdt; schier ongemerkt verdwenen ze van het ommegangspodium. Hun gedachtenis leeft voort bij de bureu, omdat ze niets anders hebben nagelaten dan vreugdevolle en aangename herinneringen.

De jeugd van reus Brutus uit Schellebelle-Serskamp was komisch; zijn dood was tragisch. De viering van de begrafenisplechtigheid was tragisch-komisch. Voor de eerste maal kregen we een reuzendoodbrief te bezichtigen. De inhoud is een mooi voorbeeld van het volksoordeel over het verdwijnen van Brutus. Het is een merkwaardig dokument, van volkskundige waarde, dat de moeite loont gereproduceerd te worden.

Zoals verleden jaar onderstrepen we nogmaals de bloei van de Oostvlaamse reuzen en hun innige gebondenheid aan het volksleven, zowel op het economische en sociaal terrein als op het gebied van het ontspanningsleven.

De Canteclaerfeesten te Deinze, met als centraal punt de reuzendieren Canteclaer, Kobbe, Kraaiert, Cantaert, Pinte en Sproete, staan in het teken van de regionale economie. In 1968 vierde men de zevende Canteclaeromwegang.

De Wafelkenskermis op de wijk Verhoogstraat te Schellebelle-Serskamp dankt haar ontstaan aan de begankenis ter ere van St.-Cornelius. De kermisfeestelijkheden waren de aanleiding om de reuzen Cesar en Cesarine in het volksleven te betrekken. De reuzenomwegang heeft een twintigjarige traditie achter de rug die vermeldenswaard is voor 1968.

Te Schellebelle en te Serskamp verbroederen en verzusteren de inwoners van beide gemeenten rond hun reuzen. Het vieren van een wijkkermis overschrijdt de dorpsgrenzen en maakt afbreuk met het volkse particularisme.

Een gelijkaardig verschijnsel noteerden we in 1968 voor de verzustering der gemeenten Heurne en Welden onder de benaming «Eurofiertel». Hier breidden de dorpsgrenzen zich uit, binnen het kader van de Europese Economische Gemeenschap.

De bloei van het reuzengeslacht komt het sterkst tot uiting in de vaste regelmaat waarmede omwegangen gehouden worden, alsook in het representatief karakter van reuzen op allerlei feestelijkheden.

Zo was Reinaert de Vos uit Lochristi te gast te Zelzate en te St.-Amandsberg. Tientallen vriendschapsbezoeken werden afgelegd door reuzenfamilies ter gelegenheid van doop- en huwelijksplechtigheden, van kermisvieringen of van reuzenomwegangen in de buurt.

Het schaken van reuzinnen hebben we in ons vorig jaaroverzicht aangesneden. De ontvoering uit het reuzenseraïl kende telkens een happy end. De reuzendames hebben er geen lichamelijke noch morele schade onder geleden. In 1967 dienen we nog te vermelden dat reuzin Hermeline uit Lochristi door een onbenullig toeval aan de trouwe liefde van Reinaert onttrokken werd. Na een kortstondig verblijf in onze hoofdstad belandde ze ongeschonden in de heimat terug.

Een ander nieuw aspekt, althans voor 1968, is de humoristische exploitatie van een aktualiteit door middel van reuzen. Verleden jaar, en ook dit jaar, hebben we zulks aangestipt voor de reus Vosse Kilo te Aalst, in leven de Belgische kampioen bloedgever.

Dit jaar stonden de hart- en longtransplantaties in het brandpunt der publieke belangstelling. Te Leupegem heeft men onmiddellijk op deze aktualiteit ingehaakt door ersatzhoofden te transplanteren op het lichaam van de Leupegemse reuzen.

De perikelen van Djoos, Petronella en hun dochterke zijn totaal nieuw en origineel in de annalen van de reuzengeschiedenis.

Het verbranden van reuzen is een gebeurtenis die in 1968 onze biezondere aandacht verdient. We hebben het gebruik aangestipt te Zelzate, waar de Zwarte Kat vernietigd wordt door een vreugdevuur. In onze nota's over de reuzen van Zulte vonden wij dergelijk reuzenbrandoffer terug. De honderdste verjaring van de fiertelstoet — in augustus 1957 — werd ingezet met de veroordeling en verbranding van de oude reuzen Franso en Adèle met hun kinderen Pierewit, Pierewat en Pampernelleke⁽²⁴⁾. De verbrandingsceremonie behoort tot een volksritueel met twee totaal verschillende doelstellingen. De twee uitersten — het kwade en het goede — raken mekaar. De oude reuzen en de Zwarte Kater zijn — onbewust — het zinnebeeld van het kwade waarop het volk zijn misprijzen afreageert door vernietiging. Uit het puin of de as der vernietiging rijst het symbool van het goede; het stemt tot vreugde en feestviering. Ook de reuzen ontsnappen niet aan vaste wetten van volkstradities met een oeroud verleden, behorend tot de volksgerechtigheid.

De groei en bloei van onze reuzen biedt een rijke verscheidenheid van feiten en gebeurtenissen die er op wijzen dat reuzenommegangen hun vitaal belang bewaren in het moderne volksleven.

Tot slot betuigen we onze hartelijkste dank aan de stadsbesturen, de gemeentebesturen en feestcomités voor de gegevens, archivalia en illustratie die ze bezorgden om ons artikel rijkelijk te stofferen. Hun sympathiek gebaar en belangstelling stellen we tot voorbeeld aan diegenen die we vandaag of morgen zullen aanspreken om ons te helpen.

Moge het nieuwe jaar 1969 voldoende stof bieden om de geschiedenis van de reuzen nogmaals met enkele bladzijden te verrijken.

M. DAEM

(24) O V Z XXXIII (1958) 167. Folkloristische aspecten van 1957, door A. VAN HAGELAND.

DE TEMPELIERS. VEEL SAGE, WEINIG REALIA...

Dat het volk in zijn beoordeling van individuen of bepaalde mensengroepen ongemeen wreed en bevooroordeeld kan zijn, komt in vele sagen zeer duidelijk tot uiting. Waarom wordt deze of gene oude, gekromde vrouw als toveres nagewezen? Waarom wordt van deze dorpeling zo veel goeds en van die andere zo veel kwaads verteld? Waarom — dit weze slechts één voorbeeld — zijn de paters van Steenbrugge naar wijd en zijd om hun « aflezingskunde » zo vermaard? Waarom eindelijk worden de Tempeliers overal zo duister en misdadig afgeschilderd?

Het ligt zeker niet in de aard van de volksziel een nuchter feitenonderzoek in te stellen of de waarheidsgrond achter geruchten in extenso te gaan uitkienen. Liever vermeit ze zich in de fantazie die het dagelijkse leven zo veel spannender en aantrekkelijker maakt. Overal in onze gewesten hoort men met een zekere verafschuwende belangstelling over de Tempeliers spreken.

Er moet ooit zo iets als een Tempeliers-« sneeuwbal » geweest zijn. Het is voorwaar een grote gletsjer geworden! Nu staat het vast: ze deugden niet. Waar men zijn oor ook te luisteren legt, overal gewaagt men van « *slechte geestelijken* », « *valse priesters* », « *een eigenaardig volkje* », « *machtige kloosterlingen* ». Uitdrukkingen als « *zuipen als een tempelier* » en « *zo dronken als een tempelier* » zijn bij ons gewoon. Maar ook buiten onze landsgrenzen luidt het « *trinken wie ein Templer* », « *boire comme un Templier* » of « *soûl comme un Templier* » en « *to drink like a knight-Templar* ». Een « *Tempelhaus* » betekent zo veel als een prostutiehuis.

Wij wijzen er tussen haakjes op, dat de internationale orde der verenigingen van drankbestrijders te New-York in 1851 opgericht, de naam draagt van International Order of Good Templars (I.O.G.T.). Hiermee wil men de leugenachtige brasprijzenreputatie van de middeleeuwse orde alvast een domper opzetten.⁽¹⁾

« Fama, malum, qua non aliud velocius ullum ». Wanneer in een bepaalde stal het ene paard na het andere doodvalt of het licht in de kelder steeds weer uitgaat, zonder dat men hiervoor een voor de hand liggende verklaring vindt, ja, dan staan we zeker voor Tempeliersgoed. Wie in West-Vlaanderen bijvoorbeeld herinneringen aan de Tempeliers wil vinden, zal via de Flou beslist zijn gading vinden.

Een paar vragen dringen zich alvast op. Wie waren toch die Tempeliers? Zijn het slechts legendarische figuren of hebben ze echt bestaan? Welk soort volkje was het en hoe kwamen ze aan hun trieste reputatie?

Te veel vragen om een al te complexe problematiek binnen het bestek van een korte bijdrage op te helderen. Maar met de oplossing van een eerste probleem beginnen wij vast.

Het mag ons niet verbazen dat de « sagenmakende en -dragende gemeenschap » niet juist weet hoe dat eigenlijk met die Tempeliers zit bij de bedenking dat ook onderzoekers van de vertelschat — en volkskundigen in het algemeen — op ontstellend verwarrende en onnauwkeurige manier omspringen met termen en begrippen als « Tempeliers », « Teutoonse Ridders », « Duitse hospitaalridders »,

(1) In ons land I.O.G.T. Beukenlaan 24, Mariakerke.

« Ridders van het Heilig Graf », « Orde van Malta », « Hospitaalridders van Rhodos », « Johanniterorde », « Mariaridders » en dergelijke meer. De babelse toren uit deze verwarring opgebouwd, willen we trachten af te breken.

In de zoëven vermelde chaotische namenreeks gaan de drie zo wat voornaamste middeleeuwse ridderorden schuil. Van de geschiedenis der Kruistochten vallen ze niet los te maken en ook met de merkwaaardige bloei in de Kerk tijdens de Xe, XIe eeuw houden hun ontstaan en groei innig verband. Ter illustratie van die bloei vermelden we terloops slechts de oprichting van kloosterorden zoals die der Karthuizers (1084 door de H. Bruno), der Cisterziënsers (R. de Molesme in 1098); der Premonstratenzers (de H. Norbertus van Xanten in 1211); het ontstaan van bedelorden zoals die der Franciskanen (Franciskus van Assisië in 1210) of die der Dominikanen (de Spaanse kanunnik Dominicus in 1216); verder nog de totstandkoming van tal van godsdienstige genootschappen, die van hospitaalbroeders en -zusters, bejaarden en begijnen, enz. Zo waren ook in het Heilig Land, vermoedelijk in navolging van Islamische militaire broederschappen, geestelijke ridderorden ontstaan.

De oudste ridderorde is de Orde van Sint-Jan van Jeruzalem, of van Rhodos, of van Malta of nog de Johanniterorde. Volstreckte zekerheid omtrent de ontstaansdatum van deze orde bestaat niet. De meeste auteurs echter beschouwen 1050 als echte start. H. Heimbucher vermeldt 1048. Rond die tijd heeft een zekere Gerard, volgens G. DANSAERT een Belg, nl. Gerard d'Avesnes, wapenbroeder van Godfried van Bouillon te Jeruzalem een hospitaal opgericht ter bescherming en verpleging van Europese pelgrims die naar het Heilig Land kwamen — een toen niet van alle gevaar ontblote onderneming! Het hospitaal was toegewijd aan Johannes de Doper; vandaar stamt de naam Ordo militiae sancti Joannis Baptistae hospitalis Hiersolymitani of Ordo fratrum hospitaliorum Hiersolymitani. Toen de Turken in 1073 Jeruzalem veroverden, werd het in zijn bloei gestuit, doch Godfried van Bouillon blies het nieuw leven in.

Het genootschap wordt in 1113 door paus Paschalius II tot kongregatie verheven (« Piae postulatio voluntatis »). Na de « gelukzalige » Gerard (†1120 volgens H. Heimbucher, 1118 volgens G. Dansaert en E.A. Van Beresteyn) die als eerste « grootmeester » van de orde kan aangezien worden, komt Raymond, du Puy (de Podio) die hem tot 1160 opvolgt. Onder zijn « grootmeesterschap » wordt beslist dat de ordeleden zich er ook toe verplichten tegen het ongelooft te strijden te trekken. Bij de drie traditionele kloostergeloften (gehoorzaamheid, armoede en zuiverheid) komt dus nog de belofte de pelgrims, zo nodig, gewapenderwijze te verdedigen. Deze geestelijke hospitaalorde krijgt dus — en dit in navolging van de Tempeliersorde! — ook een militair karakter.

Het wordt een echte geestelijke ridderorde, waarvan zich in het begin van de XIe eeuw reeds filialen in Frankrijk en Italië bevinden. De jaren 1154-1160 zijn belangrijk: de orde krijgt de Regel van Augustinus, nadat aanvankelijk die van Benediktus gevolgd was. De regel wordt in 1181 door Roger de Moulin uitgebreid en door paus Lucius III in 1184 bekrachtigd. Saladijn die sedert 1171 over Egypte heerste, veroverde in 1187 Jeruzalem. Deze Muzelmanse verovering zou, onder stuwing van paus Clemens III, aanleiding geven tot het organiseren van een derde kruistocht. Na de val van de heilige stad moeten de Johanniters de wijk nemen en

vestigen zich aan de kust, eerst te Margat in 1187, en sinds 1191 te Acco (Ptolemais). Op deze plaats, sindsdien ook St.-Jean d'Acree genoemd, zal de orde zowat honderd jaar blijven, tot de kristenen Syrië moeten verlaten. In 1291, op 18 mei, valt Acco.

Het zal de « vader der Dietsce dichteren algader », Jacob van Maerlant vuur geven voor zijn strofisch gedicht « Van den Lande van Oversee ».

In datzelfde rampzalige jaar neemt de orde onder de leiding van de grootmeester Jean de Villiers Cyprus in bezit, met onder andere de belangrijke havenstad Limisso en de vesting Nicosia. Lang blijven ze er niet, want nadat ze de Turken uit Rhodos verjaagd hebben in 1309, vestigen ze zich met hun grootmeester Faulquo (Foulques) de Villaret op dat eiland. Het blijft gedurende twee eeuwen een voorpost ter bescherming van het kristendom tegen de aanvallen van, onder andere, de Mohammedanen. De Orde van Sint-Jan (Johanniters, of van Rhodos) is welvarend en groeit in macht en rijkdom, niet in het minst, omdat de goederen van de in 1312 opgeheven Tempelorde haar te beurt gevallen waren. De Middellandse zee werd door hun schepen met rode vlag en wit achtpuntig kruis doorkliefd.

Na meer dan tweehonderd jaar betrekkelijke rust, wordt de positie van Rhodos bijzonder hachelijk, wanneer de Turken in 1453 Konstantinopel veroveren. Na een hardnekkig beleg door Soliman II de Grote, moeten de Johanniters in 1522 het eiland ontruimen, dat tot in 1912 Turks zal blijven. De orde zwerft in Italië onder grootmeester Philippe de Villiers de l'Isle-Adam, onder andere naar Candie, Sicilië en tenslotte Rome. Karel V schenkt hun in 1530 de eilanden Gorzo en Malta. Voortaan spreekt men van de « Souvereine Orde van Malta » (Mathezerorde). Wanneer Napoleon zich op 12 juni 1798 meester maakt van het eiland Malta, verliest de orde, een echte « staat » geworden, bijna alle wereldlijke macht en soevereiniteit. Via Catania en Ferrara, waar volgens de pauselijke bul de orde zetel moet gevestigd zijn (12 mei 1826), trekt de Orde van Sint-Jan naar Rome (1834) waar de grootmeester thans nog in een paleis op de Mons Aventinus resideert.

Herhaalde pogingen om terug tot de oude « staat » te komen strandden. De vrede van Amiens in 1802 beloofde Malta terug aan de Johanniters, maar ondertussen hadden de Engelsen dat eiland in 1800 reeds bezet. Dit strategisch belangrijke punt bleven ze vasthouden en het Wener kongres van 1814/1815 legde zich daar bij neer.

In vele landen bestaat de orde nu nog voort, ook in Engeland waar Hendrik VIII in de XVIe eeuw ze heeft opgeheven en waar ze de naam draagt van The British Grand Priory of the Order of the Hospital of St. John of Jerusalem.

Bij wijze van besluit wijzen we erop dat België, afhankelijk van de grootpriorij Frankrijk, volgende kommanderijen telde: Piéton, Chantraine, Tienen, Vaillanpont, Braque, Slype, Caestre, Villers-le-Temple, en Hautavesnes. De statuten van de Association Belge des Chevaliers de l'Ordre Souverain et Militaire de Malte, werden te Brussel op 20 december 1929 vastgelegd voor de notaris Hubert Scheyven. De 27 artikelen vermeldt G. DANSAERT op p. 189-196.

* * *

De Duitse of Teutoonse Orde wordt ca 1189-1190 opgericht. We beleven dan de derde kruistocht en twee Duitse bedevaarders-handelslieden uit Bremen en Lübeck richten te Acco een soort veldhospitaal op voor ziekenverpleging. Onmiddellijk genieten ze de volle steun en sympathie van hertog Frederik van Zwaben die hen in oktober 1190 onder zijn bescherming neemt. Hij vertrouwt de organisatie meer bepaald toe aan zijn kapelaan Konrad en zijn tesaurier Buchard. In de hoop hun hoofdhuis in Jeruzalem te kunnen onderbrengen, dopen ze de hospitaal-inrichting als « Marienspital des Hauses der Deutschen in Jerusalem ». Op 6 februari 1191 bevestigt paus Clemens III de nieuwe hospitaalorde op basis van de Augustinusregel die ook door de Johanniters was aangenomen. In de loop van 1198 wordt de Duitse orde ook een ridderorde. De regel van de orde van Sint-Jan volgend, wijden zij zich aan ziekenverpleging en in navolging van de Tempeliersorde, binden ze ook de strijd aan tegen het ongeloof. Stond de orde van Sint-Jan onder de leiding van een « grootmeester », de Duitse Orde werd door een « Hochmeister » aangevoerd. Als eerste komt daarvoor Herman von Salza in aanmerking (1210-1239).

Onder zijn bestuur zwermt de orde reeds naar Oostenrijk en Pruisen uit. Zij beoogden vooral de onderwerping van de heidense Pruisen; met dit doel verhuisde de zetel van de orde in 1309 naar de machtige burcht Marienburg. De val van Acco in 1291 heeft ook deze orde niet onbeïnvloed gelaten en verplichtte tot uitwijking naar Venetië. Daarbij kwam dan nog verdere verzwakking onder de invloed van innerlijke twist en strijd met Polen en Pruisen. Een verdere vluchtige schets der lotgevallen van die orde: de doodsteek werd toegebracht in 1410, wanneer de Poolse koning Wladislaw II Jagiello, Hochmeister Ulrich von Jungingen en de meeste Ordebroeders in de moordende slag van Tannenberg doet sneven. De erg verzwakte orde splitst zich in twee kampen, wanneer Hochmeister Albrecht von Brandenburg (1511-1525) in 1525 Lutheraan wordt.

De katholiek gebleven fractie van de Duitse Orde verlaat de hoofdzetel Königsberg en vestigt zich in de kommanderij Mergentheim aan de Tauber (1526).

Napoleon — hij ontnam de Johanniters in 1798 reeds Malta — zal de Duitse of Teutoonse Orde op 24 april 1809 te Regensburg voor ontbonden verklaren.

* * *

In verband met de eigenlijke opzet van de bijdrage wijden wij nu onze aandacht aan de Orde der Tempeliers.

De kristen bedevaarders uit het westen die in de XIe eeuw het Heilig land bezochten, hadden het zeker niet gemakkelijk. De materiële moeilijkheden waren enorm groot en daarbij kwam, dat het bezoek aan de heilige plaatsen ten eerste werd bemoeilijkt door de Seldjoeken, een Turkse stam die in de loop van die XIe eeuw het Oosten was binnengevallen en die met een fanatiek Mohammedanisme andersdenkenden erg hinderde in hun vrije geloofsuiting.

In het westen, waar het kerkelijk herstel een hoogtepunt beleefde, gingen stemmen op om de heilige plaatsen zo nodig, met geweld te verdedigen opdat de pelgrims Palestina vrij zouden kunnen bezoeken zoals dat eertijds onder de Muzelmanse heersers het geval was.

Paus Urbanus II predikte aldus de « eerste kruistocht » op het koncilie van Clermont, in 1095. Zijn oproep wordt gehoord en resultaat bleef niet uit. Godfried van Bouillon, hertog van Neder-Lotharingen en een der bevelhebbers van de eerste kruistocht, veroverd op 15 juli 1099 Jeruzalem en sticht er een koninkrijk.

Om de heilige plaatsen en de pelgrims die ze bezochten voortdurend en doelmatig te kunnen beschermen, besluiten negen Franse ridders onder de leiding van Hugues de Payens (Pains, de Paganis) een genootschap op te richten. De andere acht — in de schrijfwijze van hun namen volgen we M. LOBET — zijn Godefroid de Saint-Omer, André de Montbard, Gundomar, Godefron, Roral, Geoffroy Bitol, Nivard de Montdésir en Archambaud de Saint-Aignan. Godfried van Bouillon (†18 juni 1100) wordt door zijn broer Boudewijn II van Edessa als koning van Jeruzalem opgevolgd. Boudewijn II van Bourg, diens opvolger sinds Pasen 1118, zal de eerste grote beschermer zijn van het in 1119, door de genoemde Hugues de Payens opgerichte genootschap, dat — tussen haakjes gezegd — vanaf dat jaar een eigen tijdrekening laat beginnen. Boudewijn II gaf hun het deel van zijn paleis, dat paalde aan de vroegere moskee al-Aksa, de zogenaamde « Tempel van Salomon », wat de naam « Tempeliers » meteen verklaart. Van het begin af vormden zij een soort reguliere orde die de regel van Augustinus aannam. In de handen van de patriarch van Jeruzalem Gormond (Garimond) legden zij de drie « klassieke » geloften af, maar voegden daar van meet af aan een vierde aan toe, waarbij zij beloofden gewapenderhand in te staan voor de veiligheid van de pelgrims. Vanaf het prilste begin was deze orde militair van inslag, wat de hospitaalorde van Sint-Jan pas later en juist onder invloed van dit voorbeeld zou worden onder de grootmeester Raymond du Puy.

Van vitaal belang voor de verdere geschiedenis van de Tempeliersorde, was de invloed van Bernardus, machtige abt van Clairvaux. Boudewijn II stuurde Hugues de Payens en zijn gezellen naar Rome met het inzicht de orde officieel te laten goedkeuren en hij gaf hun een brief mee voor Bernardus waarin onder andere te lezen staat :

« Au reste, il convient que les statuts que nous vous demandons, soient tellement réglés et dirigés, qu'on puisse les concilier avec le tumulte des armes et les exercices militaires, enfin qu'ils soient de nature à procurer l'avantage des Princes chrétiens. »

De abt van Clairvaux nam de zaak ter harte. Hij zal de lofrede « De laude novae militiae ad milites Templi » schrijven en verkrijgt de bijeenroeping in 1128 van het koncilie van Troyes in Champagne, dat onder het voorzitterschap van kardinaal Mathieu d'Albano de regel van de nieuwe orde zou vastleggen. Zoals de Cisterziënzers en Karthuizers, volgen de Tempeliers de regel van de heilige Benedictus, die op het eind van de Ve eeuw zijn vaste vorm gekregen had. Robert de Craon die de in 1136 overleden ordestichter opvolgt, verkrijgt van paus Innocentius II in 1139 de officiële goedkeuring van de orderegel in de bul « Omne datum optimum ». In een onvoorstelbaar snel tempo neemt deze militair-geestelijke riddersorde, aanvankelijk de « Pauperes commilitones Christi templique Salomici » in macht en rijkdom toe. Over het ganse Latijnse kristendom waren ze verspreid en langs alle kanten werden ze met giften bedacht. In de kerk zelf namen ze een uitzonderlijke plaats in, daar de orde een eigen klerus kreeg die totaal onafhan-

kelijk was van de jurisdictie der bisschoppen en zich slechts tegenover de grootmeester en de paus moest verantwoorden. De orde-klerus legde dezelfde geloften af als de andere ordebroeders, maar genoten wegens hun speciale status wel enkele privileges.

De indeling, hiërarchie en belangrijke financiële bezigheden van de Tempeliersorde laten wij hier onbesproken, om enkele beschouwingen te wijden aan de vrij snelle en voor buitenstaanders en sagenvertellers vrij onverwachte en mysterieuze val van deze toen zo machtige orde.

De zeer grote materiële welstand en de vooraanstaande rol die de orde als soort bankinstelling was gaan spelen, waren voor velen een doorn in het oog.

Paus Bonifatius VIII vond niet de tijd zich grondig met het probleem bezig te houden. Zijn opvolger, paus Benediktus XI stierf in 1304, minder dan een jaar na zijn verkiezing in 1303. En dan kwam een conclaaf dat zowat een vol jaar zou duren.

Uiteindelijk werd in 1305 Bertrand de Got, aartsbisschop van Bordeaux gekozen, die als paus Clemens V in aanwezigheid van Filips IV de Schone in 1305 zou worden gekroond. De Franse koning was in het kader van zijn centralisatie politiek, sinds 1287 bezig met zijn poging de rijke en machtige Tempeliersorde te kortwieken, maar omstandigheden deden hem tijdelijk van koers veranderen.

In januari 1293 worden de privileges van de Orde nogmaals bevestigd en zelfs uitgebreid; een jaar later, in 1297, doet Filips IV een belangrijke lening aan de Parijse « Temple »; hij geeft hun volstreekte vrijheid bij het aanwerven van bezittingen en tijdens een oproer van het Parijse plebs — hij had de goederen van de Joden aangeslagen en de munt gedevalueerd! — zoekt en vindt hij bescherming in de Tempel te Parijs.

Filips de Schone aasde reeds lang op het zo uitgestrekte en rijke Tempeliersgoed. Hij wachtte enkel op de gunstige gelegenheid en een aanvaardbaar ekskuus. Grote troeven in zijn hand waren de beschuldiging van ketterij (in de Middeleeuwen onmiddellijk met de dood strafbaar), immoraliteit, de verkiezing tot paus van de Franse Bertrand de Got en ca. 1304-05 de « bekentenissen » van een burger van Béziers, Esquin de Floryan. Deze zat samen met een « afvallige » Tempelier gevangen en daar hun als misdadigers het recht tot zonden belijden ontzegd was, besloten ze elkaar te vertellen wat ze op hun kerfstok hadden. De biecht van die Tempelier nu schokte de Floyran zo hevig, dat hij besloot alles wat hij vernomen had, bekend te maken zo hij daarna zijn vrijheid herwon. Gewillig leende Philips IV hem zijn beide oren om de Tempelier te horen beschuldigen van drankzucht, ontucht en vooral afgoderij. Graag had de koning nu ook Clemens V overtuigd, opdat deze de orde zou opheffen. Maar hoewel Bertrand de Got zijn tiara grotendeels dankte aan politiek konkelgefoes, toch week hij niet zo maar voor het verzoek van de Franse koning. Filips de Schone had echter nog een ander sterk wapen. Frankrijk was destijds helemaal onderworpen aan de jurisdictie van de Inquisitie, die kon optreden zonder voorafgaande toestemming van de paus.

De groot-inquisiteur Guillaume Imbert, ingelicht door een aantal spionnen die zich op last van Filips IV in de orde hadden genesteld, vroeg de arrestatie

van de ordeleden op hoofdbeschuldiging van ketterij. Een procedure die er toentertijd volslagen wettelijk uitzag! Volgens geheime afspraak werden de Tempeliers in de nacht van vrijdag 13 oktober 1307 zonder meer aangehouden. Welke was de houding van Rome? Clemens V, van plan de ganse zaak van nabij te onderzoeken, was hoogst ontsteld over het overhaaste optreden van de Franse koning. Ontstemd was hij meer bepaald, daar Filips de Schone op eigen initiatief de koning James van Aragon, Edward II van Engeland, de Duitse koning Albert en andere prinsen, waaronder hertog Jan II van Brabant en Thibaut de Bar prins-bisschop van Luik, gevraagd had zijn arrestatievoorbeeld na te volgen. Op 27 oktober van dat memorabele 1307 protesteert de paus bij de Franse koning en heft de macht op van de inquisitie in zijn land. Terloops nog dit. Op 29 november 1307 antwoordt hertog Jan II van Brabant dat de wens van de Franse koning vervuld werd. Thibaut de Bar daarentegen laat hem op 29 januari 1308 weten, dat de goederen van de Tempeliers in zijn prinsbisdom niet zo talrijk zijn en dat hij daarenboven eerst de pauselijke richtlijnen wil afwachten.

Verklarende schakels naar de bul *Pastoralis praeeminentia* van 22 november 1307, waarbij de kristen prinsen de opdracht krijgen alle Tempeliers te laten aanhouden, ontbreken. In de lente 1307 was te Poitiers echter een akkoord tot stand gekomen tussen Clemens V en Filips de Schone. Er zou een nauwgezet onderzoek doorgevoerd worden naar de orde en haar activiteiten, maar de paus zelf zou de « groten » ervan onder handen nemen; de Franse inquisitie werd hersteld in haar bevoegdheden; een pauselijke commissie zou de gedragingen van de orde in Frankrijk zelf nagaan, maar later zou blijken dat zich in deze commissie tal van koningsgezinden bevonden. Onder de Tempeliers die toen de zaak van hun orde kwamen verdedigen, waren onder andere Goswin van Brugge, de kommandeur van Vlaanderen, Jean de Slype en Gobert de Male. De resultaten van de onderzoekingen, dat was te Poitiers overeengekomen, zouden besproken worden op een koncilie dat krachtens de bul « *Alma Mater* » (4 april 1310) op 1 oktober 1311 te Vienne zou bijeenkomen, waar meteen over het lot van de orde een uitspraak zou volgen.

Het koncilie kwam bijeen te Vienne (in Dauphiné) en werd met enige vertraging op 16 oktober geopend. Op 3 april van het volgend jaar, 1312, wordt lektuur gegeven van de bul *Vox Clamantis*, die de Tempeliersorde afschaft, na een beslissing genomen in privaat konsistorie van 22 maart. De hierbij gebruikte formulering is niet van alle onduidelijkheid ontbloot.

« Ejus ordinis statum ... non per modum definitivae sententiae cum eam super hoc secundum inquisitiones et processus praedictos non possumus ferre de jure sed per viam provisionis, et ordinationis apostolica irrefragabili et perpetuo valitura sustulimus sanctione. »

Een tweede bul volgt op 2 mei 1312. Deze « *Ad Providam* » beslist, dat de goederen van de afgeschafte orde overgedragen worden aan de Orde van Sint-Jan. Hun bezittingen in de koninkrijken Castilië, Aragon, Portugal en Mallorca gaan echter naar de nationale militaire orden als Alcantara, Sint-Jacques van Compostella en Calatrava, die de Sarazenen bestreden. Een derde bul van 6 mei 1312, « *Ad certitudinem* », sluit de Tempeliertragedie voorlopig af. Ze dringt erop aan de

ontsnapte ordeleden verder te vervolgen. De kopstukken van de orde, Jacques de Molay, officieel de laatste grootmeester, en Geoffry de Charnay, preceptor van Normandië worden op 18 maart 1314 voor de Notre Dame te Parijs op een schavot gebracht om publiek nogmaals hun « bekentenissen » te herhalen. Zover komt het niet en Jacques de Molay trekt zijn vroegere getuigenissen terug en verklaart met heilig vuur dat de orde onschuldig is. Zierend van woede laat Filips de Schone hen dezelfde avond nog verbranden op het eilandje Javiaux in de Seine.

Over de verdere, duistere geschiedenis van de Tempeliersorde alleen nog dit : vóór zijn dood laat Jacques de Molay de macht over aan Jean Marc Larmenius van Jeruzalem, die op 13 februari 1324 een charter opmaakte dat de voortzetting van de orde moest garanderen. Dit handvest geeft hij door aan zijn opvolger, grootmeester François Thomas Théobald d'Alexandrie, en zo gaat het verder de geschiedenis in, steeds zorgvuldig bewaard door iedere nieuwe grootmeester of ordeleider.

Vele aspecten van de orde, geografische en andere bleven zeker onaangeroerd.

De Tempeliersorde in ons taalgebied van uit een volkskundig standpunt belicht, is het onderwerp van onze verdere studie.

Lieven CUMPS

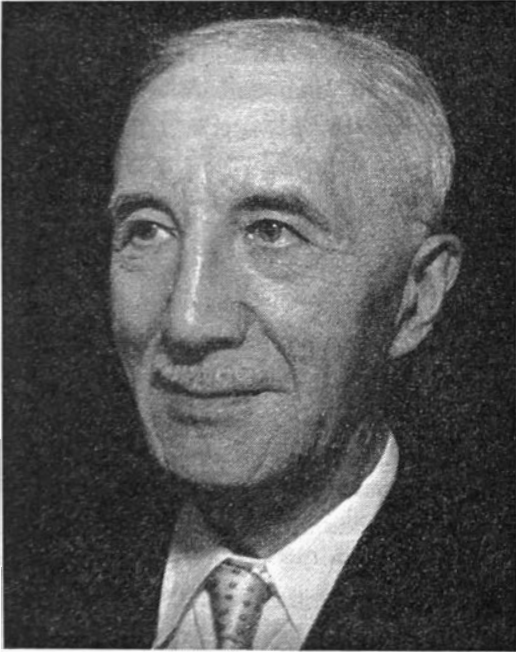
BRONNEN :

- BABUT, A., A propos d'un sceau du XIXe S. de l'Ordre du Temple. Les Templiers de 1313-1871 par le Commandeur ... Extrait de la *Revue belge de Numismatique et de sigillographie*, 65, (1909), nos. 1, 2 en 3.
- Ordre des Chevaliers du Temple. Bruxelles, Imprimerie de l'Ordre du Temple, 722.
- DANSAERT, G., Histoire de l'Ordre Souverain et Militaire de Saint Jean de Jérusalem dit de Rhodes ou de Malte en Belgique par ... Bruxelles, Paris, 1932.
- DE FLOU, K., Woordenboek der Toponymie van Westelijk Vlaanderen ...
- LUYKX, Theo, De graven van Vlaanderen en de Kruistochten. Leuven, 1947.
- OLLIVIER, A., Les Templiers. Paris, 1958.
- LOBET, M., La tragique histoire de l'Ordre du Temple. Bruxelles, 1954.
- Rietstap's Handboek der Wapenkunde door C. Pama. Leiden, 1961⁴.
- HEIMBUCHER, H., Die Orden und Kongregationen der katholischen Kirche ... Paderborn, 1933/34.
- Histoire des Conciles d'après les documents originaux par C. J. HEFELE, dl. VI,1, Paris, 1914; dl. VI,2, Paris, 1915.
- VAN BERESTEYN, E. A., Geschiedenis der Johanniterorde in Nederland tot 1795. Historische schets ... Assen, 1934.
- de MOREAU, E., Histoire de l'Eglise en Belgique ... T. III, livre 5. Bruxelles (1945).
- DEVILLERS, L., Inventaire analytique des archives des commanderies belges de l'Ordre de Saint-Jean de Jérusalem ou de Malte ... Mons, 1876.

IN MEMORIAM RAOUL DEPOORTER

1884 - 1969

Zondagavond, 20 april, nauwelijks enkele weken nadat zijn huisarts hem een paar dagen volledige rust had voorgeschreven, heeft de nestor van de Bond, een nestor met een eeuwig jong hart, van het aardse leven afscheid genomen. Men mag dan nog een gezegende leeftijd bereikt hebben — op 22 augustus e.k. zou onze vriend zijn 84 kaarsjes gevierd hebben — voor degenen die achter gelaten worden komt dat verscheiden steeds veel, veel te vroeg.

Als er iemand is van wie wij — met die wij worden bedoeld zijn vrienden, zijn kennissen, zijn Bond, zijn Museum — niets anders dan aangename en prettige herinneringen bewaard hebben, dan is dat ontegensprekelijk van die goede Raoul Depoorter. Zolang wij de Bond kennen, dertig jaar op zijn minst, zolang kennen wij Depoorter: een rasechte Gentenaar « uit één stuk », een Strop van de goede soort, iemand die, omdat hij zich interesseerde voor alles wat het verleden van zijn stad aangaat, uiteraard een open oog en een gewillig oor had voor de heemkunde en de folklore van die stad.

Toen hij op 65-jarige leeftijd met de eretitel van bureauchef bij de Maatschappij der Belgische Spoorwegen op rust gesteld werd, wisten hij en zijn hele omgeving dat die rust er een van een bijzondere soort zou zijn. Inderdaad, toen in januari 1953 de heer L. Hoste wegens zijn beroepsbezigheden de functie van penningmeester van de Bond diende neer te leggen, moest Raoul Depoorter niet geplaagd worden om de ontstane leemte te komen aanvullen. Zestien volle jaren heeft de man zijn taak, een delikate, verantwoordelijke, bij wijlen onaangename taak, op een voorbeeldige wijze volbracht: zonder omhaal, gewetensvol, nauwgezet, punctueel. In zijn manier van werken herkende men met een oogopslag de man: met de regelmaat van de klok nam hij deel aan al de werkzaamheden van de Bond, woonde hij de vergaderingen bij, bracht hij verslagen uit, nam hij initiatieven. En dit zowaar tot op het ogenblik dat hij zou neergeveld worden.

Depoorter was de vriendelijkheid in persoon. Hij straalde wanneer hij iemand van dienst kon zijn. Dat kon hij best, want hoe nederig-eenvoudig zijn aard ook was, door zijn geestelijke bagage was hij niet te onderschatten. Had hij geen rijk gestoffeerde bibliotheek waar naast een resem boeken over geschiedenis en kunst, rijen werken prijken waar vooral een keur van Franse en Engelse klassieken te

ontdekken waren? Verstond hij de kunst van het geven, hoe innig dankbaar toonde hij zich niet als men bij gelegenheid hem figuurlijk gesproken een handje had toegestoken?

« Poorterke » zoals enkele getrouwen hem binnenshuis wel eens noemden, zullen wij helaas niet meer ontmoeten, in de Bond niet, in het Museum niet, op de feestjes niet, aan zijn tafel niet om over door hem en ons geliefde koetjes en kalfjes te babbelen. Het zal ons moeite kosten aan zijn afwezigheid te wennen.

Mejuffrouw Hilda, al de leden van de Bond en van het Museum, degene die deze regels neerschrijft niet op de laatste plaats, verzekerden U dat Uw leed ook het hunne is. Een troost weze voor U te weten dat Vader voor ons allen een geliefde mens was, een gewaardeerd mens die wist te waarderen, een gediensstig mens die diensten wist te bewijzen. Wij realiseren ons maar al te goed hoe groot Uw verdriet en hoe zwaar Uw te dragen leed moeten zijn. Daarom wensen wij U uit ganser harte de nodige moed toe en de morele kracht om die onnoembare smart en dat in Uw leven ontstane vacuüm manhaftig te dragen en te bedwingen.⁽¹⁾

M. VAN WESEMAEL

BOEKBESPREKING

Renaat VAN DER LINDEN, *Alfons de Cock, Grondlegger van de Volkskunde in Vlaanderen, 1850-1921*, brochure nr. 98, van de Vlaamse Toeristische Bibliotheek; uitgave V.T.B., Sint-Jacobsmarkt 45, Antwerpen (1968), 16 blz., geïllustreerd. Prijs 15 fr. (16 fr. indien over de post moet worden toegezonden). Abonnement op de Vlaamse Toeristische Bibliotheek 150 fr. op een reeks van twaalf achtereenvolgende nummers.

Na een bondige beschrijving van de familie P. J. de Cock, verhaalt schr. ons hoe de zoon Alfons de Cock als eenvoudige onderwijzer door zelfstudie en vooral door onverdroten ijver om overal volkskundige sprokkelingen te zanten, te ordenen en uit te geven, zich op gebied van de volkskunde verdienstelijk heeft gemaakt. Hij is de grondlegger geworden van de wetenschappelijke volkskunde in Vlaanderen. Op allerlei gebied was hij actief: planten, kinderspelen, volksgeneeskunde, sprookjes, Brabantse sagen, spreekwoorden, enz. Zijn « Spreekwoorden en Zegswijzen afkomstig van oude Gebruiken en Volkzeden » werd door de Kon. Akad. van België met een « Prijs de Keyn » bekroond.

Hij werkte mee aan verscheidene tijdschriften en was lange tijd de spil van het hoogstaand tijdschrift « Volkskunde ».

Als grondlegger van de volkskunde als wetenschap in Vlaanderen, werd hij gehuldigd door de oprichting van een monument te Denderleeuw en de inmeteling van een gedenksteen in de voorgevel van zijn geboortehuis te Herdersem.

Schr. heeft deze kultuurdrager van ons volk treffend geschetst en beëindigt de studie met bibliografische gegevens.

Voor de eerste maal vinden we in een studie nopens Alfons de Cock uitvoerige gegevens over het gezin.

Een uitgave die de jonge generatie van volkskundigen zeker zal interesseren.

M. Broeckhove

(1) In een volgend nummer verschijnt de lijst van zijn volkskundige bijdragen.

GRÜNN, Helene: *Volkskunde der heimatvertriebenen Deutschen im Raum von Linz*. Veröffentlichungen der Oesterreichischen Museums für Volkskunde. 1968. Band XIII. Wien VIII, Laudongasse 19, 152 blz., 54 buitentekstplaten.

Het probleem van de «Heimatvertriebenen» of DP (displaced persons) behoort niet alleen tot het terrein van de politici. Ook de volkskunde dient er belang in te stellen en krijgt hier een kans te bewijzen, dat het onderzoek zich naar het eigentijds bestaan dient te richten.

De kultuurdienst van de stad Linz (belangrijke Donauhaven en hoofdstad van het Oostenrijks Bondsland Opper-Oostenrijk) gaf de stoot tot deze studie, die het leven van de «heimatvertriebenen Volksdeutschen» te Linz bestrijkt van 1950 tot 1955. De documentatie en waarneming van de auteur reikt terug tot de periode van de immigratie, 1944 en strekt tot 1960. De publicatie beperkt zich, én inzake plaats én inzake tijd, tot een betrekkelijk bepaald gebied. Door haar kinder- en jeugdjarren was de schrijfster met een deel van de inwijkelingen in contact geweest. Zij heeft zich tevens tot talrijke zegspersonen gewend, bestuurders van scholen en kerkgemeenschappen, diensten voor vluchtelingen, enz. De wisselende toestanden in barakken en kampen berokkend heel wat last.

De studie omvat acht hoofdstukken, waar de laatste twee de hoofdbrok vormen: Die heimatvertriebenen Deutschen. Die Herkunft der Neubürger. Wandern und Sesshaftwerden. Die Eingliederung. Die Siedlungen. Alte und neue Gemeinschaften. Die Volksfrömmigkeit (p. 36-67). Brauchtümliche Ueberlieferungen (p. 68-142). Een overzicht en een plaats-, naam- en zaakregister besluiten het werk.

De volledige ineenstorting en nederlaag van Duitsland en de konferentie van Potsdam (17 juli tot 2 augustus

1945 tussen Churchill, Truman en Stalin) liggen ruimschoots aan de basis van de DP. De auteur verstaat door «Heimatvertriebenen» al degenen die door gebeurtenissen tijdens of na de oorlog gedwongen waren hun heimat te verlaten en niet konden terugkeren. Opper-Oostenrijk speelde een belangrijke rol in deze volksverhuizing. Daar woonden in 1951 op een totaal van ongeveer 1.100.000 personen meer dan 111.000 vreemdelingen. 30% van de heimatvertriebenen in Oostenrijk bevond zich in Opper-Oostenrijk. De heimat van deze displaced persons strekt zich in hoofdzaak uit over Zuid-Oost-Europa, tussen de Baltische Zee en de Zwarte Zee. Een historische terugblik behandelt de volksverhuizingen aldaar eeuwen geleden. Hoofdstuk III behandelt de verhuizingen en het zoeken naar een woonplaats van 1939 tot 1945. De gebieden worden belicht en het duidelijk verschil tussen de landbouwbevolking en de stedelingen die zich inspanden om een deel van have en goed of om het naakte leven te redden. De periode tussen de kapitulatie op acht mei 1945 en de besluiten van de konferentie van Potsdam op twee augustus 1945 beduidde voor velen een totale ontredding, vermits ze gehoopt hadden misschien naar hun heimat te kunnen terugkeren.

Welk lot viel de vluchtelingen te beurt? Voor een gering deel een opname bij landbouwers, voor anderen een uitwijking naar Australië, Canada, Noord- en Zuid-Amerika, Frankrijk, voor de meesten een armzalig onderkomen in barakken en kampen. Aantal, grondstof, versiering en omgeving van de barakken bieden verassende gegevens, o.a. het oprichten van houten hutten,

«zomerkeuken», zoals enkelen het gewoon waren in hun heimat.

Helene Grönn let op het inschakelen van de vaderlandlozen in verscheidene nijverheden in de stad, in grote bedrijven, het begin van hennepbouw en van een bezemfabriek; vrouwen kwamen in huishoudens terecht. De wisselende toestand voor de vluchtelingen van 1944 tot 1950 maakt het moeilijk te bepalen, hoevelen er zich in Oostenrijk gevestigd hebben of naar hun geboortegrond getrokken zijn. Het grootste deel streefde ernaar een eigen woonst te verwerven. De kerkelijke organisaties die dat doel steunden, en de gebruiken die bij het betrekken van een nieuwwoonst stand houden, krijgen een ruime beurt. In dergelijk kader verdwijnen oude en ontstaan nieuwe gemeenschappen, want oorlog verscheurt en ontreddert zelfs de eerste eenheid: het gezin en de familie. Nood en ellende, nieuw nabuurschap leggen vaak nieuwe banden: «Weerziensvaarten», «Heimatontmoeting», «Heimatavonden», «Biblioteken», «Wijding van gedenktekens voor doden», vieren van Moederdag en Kerstmis, van de Kampmoeder, wijden van een huis, enz. zijn zovele factoren, die een basis voor nieuwe en oude gemeenschap heien.

De volksdevotie stijgt fel in tijd van nood. Uit vele volksduitse gebieden waar de heiligenverering sterk bloeide, hebben talrijke uitgewekenen hun vroom geloof medegebracht en beleven het onverminderd voort in de nieuwe omgeving. Heimatlozen brengen een heropflakking van bedevaarten. Verre tochten zijn uitgesloten. Heiligdommen die in vergetelheid geraakt waren, krijgen nieuw leven. Bedevaartplaatsen, die lokaal of regionaal begrensd waren, bestrijken plots een wijds gebied. Menig voorbeeld illustreert deze toestand. Een nieuw Mariabeeld wordt de «Mutter der Heimatlozen» en doet in een kamp op Maria-Hemelvaart een bedevaart ontstaan. Het verlies van de heimat en van

beelden veroorzaakte een gevoel van onzekerheid, van een tekort aan bescherming. Gebeden voor heimatlozen en ex-voto's, verering van allerlei heiligen in de woning en kampkerk vloeiden daar uit voort.

De auteur behandelt de traditie van de volksgebruiken volgens twee klassieke schemata: de gebruiken in de loop van het jaar, van nieuwjaar tot kerstmis, en verder volgens de levensloop, van de wieg tot het graf. Bijna de helft van het boek is er aan gewijd. Hoe reageren de mensen die eens in het vast kader van een dorp of stad gevestigd waren, in deze onverwachte en onvoorziene omstandigheden? Hoe verdwijnen, versmelten en wijzigen de gebruiken zich? D P vertoeven niet alleen in een andere streek, maar in een totaal ander milieu. Landlieden werden fabriekarbeiders. Winkeliers zijn barakbewoners geworden.

Nieuwjaarwensen hebben hier een veel heftiger betekenis dan op andere plaatsen. De jeugd vindt in maandelijks vergaderingen, «Zugang», een middel tot pret en verzet, tot dansgelegenheid, en een middel om carnaval te vieren, in houwe trouwe vorm. Sommige lieden aanvaardden het onmiddellijk; anderen blijven afzijdig en zo verglijdt en verloopt het voor het hele leven, in de loop van een jaar en van een mensenbestaan.

Helene Grönn heeft hier baanbrekend werk verricht. Zij heeft een rake, vaste lijn getrokken voor een stad en streek. Zij heeft het heden en verleden van deze vaderlandslozen die sukkelen of zich vlot en vlug aanpassen, keurig en kleurig getekend. De illustratie verdient een bijzondere vermelding. Kerstmis, huwelijk, dans, kledij, zegening van vruchten, stierzangers, processies, viering en eerbetoen van bejaarden treden ons luisterrijk tegemoet!

Een waardevolle uitgave van het Oesterreichisches Museum für Volkskunde!

KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN

Vereniging zonder winstootmerk

De Bond bevordert de studie van de volkskunde en geeft sedert 1926 het tweemaandelijks tijdschrift « Oostvlaamsche Zanten » uit, waarin volkskundige bijdragen en de uitslagen van de enquêtes in Vlaanderen gepubliceerd worden

Hij schrijft ten laste van zijn Alfons de Cockfonds tweejaarlijkse prijsvragen over volkskundige onderwerpen uit, organiseert voordrachten, tentoonstellingen en reizen.

Het Museum voor Volkskunde, gesticht door de Bond in 1927 in het Voormalig Museum voor Oudheden, Lange Steenstraat, is sedert 1962 overgebracht naar het Kinderen Alynshospitaal, Kraanlei 41, Gent. De Bond ondersteunt het Museum dat de stad Gent bij besluit van 27-9-1931 in bescherming heeft genomen. Het staat onder toezicht van een commissie bestaande uit vertegenwoordigers van het Stadsbestuur en van de Bond.

Raad van Beheer: erevoorzitter: E. Boonen; voorzitter: Lic. R. van der Linden; ondervoorzitters: Lic. M. Daem en J. Pieters; sekretaris: M. Broeckhove; penningmeester: R. Depoorter; leden: F. Brossé, Dr. R. Haeseryn, G. Hebbelynck, Lic. L. Hoste, Dr. H. Nowé, G. Rouquart, G. Van Audenhove, F. Van Bost, Prof. Dr. J. Vandenhoute, G. Van Peteghem en G. Weze.

Dagelijks bestuur van de Bond: voorzitter: Lic. R. van der Linden; sekretaris: M. Broeckhove; penningmeester: R. Depoorter; leden: F. Brossé en Dr. R. Haeseryn.

Kommissie voor volkskundige Enquêtes: voorzitter: Lic. R. van der Linden; leden: M. Broeckhove, Lic. M. Daem, Dr. R. Haeseryn, J. Pieters en G. Weze; adviseurs: H. Arens en M. Van Wesemael.

Kommissie voor feesten en reizen: voorzitter: G. Weze; leden: M. Broeckhove, F. Brossé, G. Hebbelynck, G. Van Audenhove, F. Van Bost en G. Van Peteghem.

Beheerkommissie Museum voor Volkskunde: erevoorzitter: E. Boonen; voorzitter: G. Weze; ondervoorzitter: Dr. R. Haeseryn; konservator: Lic. L. Hoste; sekretaris: M. Broeckhove; penningmeester: G. Hebbelynck; leden: F. Brossé, R. Depoorter, G. Rouquart, G. Van Audenhove, F. Van Bost, Prof. Dr. P.J. Vandenhoute, Lic. R. van der Linden en G. Van Peteghem.

Dagelijks bestuur en aankoopkommissie van het Museum voor Volkskunde: voorzitter: G. Weze; ondervoorzitter: Dr. R. Haeseryn; penningmeester: G. Hebbelynck; konservator: Lic. L. Hoste; sekretaris: M. Broeckhove.

(Vervolg van tweede blz. van de kaft).

De *Magie van het Poppenspel*, door F. Van Es en anderen — *Devotie tot de Heilige Donatus*, door M. Broeckhove — *Sint-Kristoffel. Legenden. Verering, Verspreiding*, door R. van der Linden — *Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde*, door Mevr. L. Bataille-Hiel — *Leerknappen in de kunstambachten te Gent 14e n 15e eeuw*, door M. Daem — *Register op G. Celis: Volkskundige Kalender . . .* door F.M. Olbrechts — *De Groei en Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamse Volksziel*, door J. VERMEULEN

Lidmaatschap Bond Oostvl. Volkskundigen. Jaarlijkse bijdrage gewoon lid: 150 F; gezinslid: 50 F (zonder tijdschrift); buitenland: 175 F; beschermend lid: 300 F; steunend lid: 500 F. **Abonnement op Oostvlaamsche Zanten** voor niet-leden (bibliotheken, instellingen, verenigingen, enz.): 175 F (buitenland: 200 F) per jaargang.